زنجیرەی بابەتە هەنوکەییەکان

ئەلقەی یەکەم

عەلی باپیر

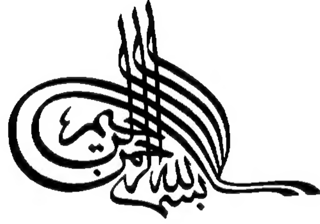
گەنجەکانمان

نوزادی

لە نێوان

رەسەنایەتی و لاساییکردنەوەدا

گەنجەکانمان
لەنێوان
رەسەنایەتی و لاساییکردنەوەدا

ناوی نامێلکە: گەنجەکانمان لەنێوان رەسەنایەتی و لاسایی کردنەوەدا

نوسەر: علی باپیر

بڵاوکردنەوەی: نوسینگەی تەفسیر بۆ بڵاوکردنەوەو راگەیاندن/ هەولێر

خـــە ت: نەوزاد کۆیی

بەرگ : أمین مخلص

نۆرە و ساڵی چاپ: یەکەم ١٤٢٧ك - ٢٠٠٦ز

چاپکردن:

تـــــــیراژ: ٣٠٠٠ دانە

لە کتێبخانەی گشتی هەولێر ژمارەی سپاردنی (٥٩٠) ی ساڵی ٢٠٠٦ دراوەتێ

تفسیر

بۆ بڵاوکردنەوە و راگەیاندن

هەولێر- شەقامی دادگا - ژێر تونێلی شیرین پالاس

ت : ٢٢٢١٦٩٥ - ٢٢٣٠٩٠٨ - ٢٥١٨١٣٨

مۆبایل : ٠٧٥٠ ٤٦٠ ٥١ ٢٢ - ٠٧٧٠ ١٣٨ ٧٢ ٩١

tafseeroffice@yahoo.com

tafseeroffice@maktoob.com

altafseer@hotmail.com

گەنجەكانمان

لە نێوان

ڕەسەنایەتی و لاسایی كردنەوەدا

عەلی باپیر

بۆ بڵاوكردنەوە و ڕاگەیاندن

پێشکەش بێ

بەو گەنج و تازە پێگەیشتووانەی لە سایەی ئیمان بە خواو متمانە بە خۆبوونەوە ڕەسەنایەتیی ئیسلامیی و نەتەوەیی خۆیانیان پاراستوە و گیرۆدەی دەردی لاسایی کردنەوەی کوێرانە نەبوون!

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى، وَرَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَن نَّدْعُوَ مِن دُونِهِ إِلَهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذًا شَطَطًا﴾ الكهف -١٣،١٤-

ئەم نامیلکـــەیە

ئەم نامیلکەیە لە ئەسڵدا - بێجگە لە پێشەکی یەکەی-
وتارێکە کە مانگی (٥) ی (٢٠٠٦) لە (هۆڵی پێنجـی ئـازار)
لەشاری (ڕانیە) لە کۆڕێك دا پێشکەش کراوە بە ناوونیشانی:
﴿گەنجەکانمان لە نێوان ڕەسەنایەتیی و لاسایی کردنەوەدا﴾ پاشان
(محمد) ی کوڕم لەسـەر کاسـێتەوە هێناویەتـە سـەر کاغـەز و
(عبدالرحمن)یش تایپی کردوە، خوا سەلامەت وسەربەرزی دونیاو
دوارۆژیان بکات. دواییش بۆخۆم پێیدا چوومەتەوە و پێـشەکی
یەکم بۆ نووسیوە و سەرەنجام بەم جۆرەی لیَ هاتوە.
شایانی باسیشە ئەم نامیلکەیە لەم پێنج خاڵە پێکهاتوە:

یەکەم: پێناسەی گەنج و ڕەسەنایەتی و لاسایی کردنەوە:
کە بە کورتی و پـوختی پێناسـەی هـەرکام لـە (گـەنج) و
(ڕەسەنایەتی) و (لاسایی کرنەوە) م کردوە.

دووەم: لەم خاڵی دووەمـەدا ڕوونمـان کردۆتـەوە کـە قۆنـاغی
گـەنجێتی لـە تەمـەنی مرۆڤـدا قۆنـاغێکی زۆر گـرنگ و
هەستیارە و قۆناغی تێدا بنیات نرانی کەسایەتیی یە، هەر
جۆرە کەسایەتیی (شخصية) یەك، وە ئیتر بناغە وایـە بـۆ
قۆناغەکانی دیکەی تەمەن و ژیانی ئینسان.

سێیەم: ڕەسەنایەتیی و بەهرە لە خەڵك وەرگرتن دوو شتی دژو پێچەوانەی یەکدی نین:

لەم خاڵی سێیەمەشدا ئەو ڕاستییەمان ڕوون کردۆتەوە کە ڕەسەنایەتیی (أصالة) نەك هیچ ناکۆکی و دژایەتی یەکی لەگەڵ بەهرە لە خەڵك وەرگرتن نیە، بـەڵکو تەواوکـەری یەکدیـشن و ڕەسەنایەتی داخوازی ئەوە دەکات کە بابای ڕەسەن (أصيل) یان میللەتی ڕەسەن هەوڵ بدات هەر خێر و چاکەیەکی دیکە کە لە لای خەڵکی هەیە و بۆ خۆی نیەتی وەدەستی بێنـێ و لـە ڕووی سود و بەهرەمەندبوونەوە بیخاتە گەڵ ئەو خێر و چـاکانەی کـە هـەینی و پارێزگـاریی لێیـان کـردوە، وە بـە هـیچ جۆرێـك (پارێزگاریی لە چاکە و خێری خۆ کردن) ڕێگری (چاکە و خێری خەڵکی دیکە وەدەست خستن) نیە!

چوارەم: دیاردەی لاسایی کردنەوە لەچی یەوە سەرچاوە دەگرێ و هۆکارەکانی تەشەنە کردنی چین؟!

لەم خاڵەش دا تیشکمان خستۆتە سەر ماك و میکرۆب و هۆی سەرهەڵدانی دیاردەی لاسایی کردنەوە و پاشان هۆکارەکانی پەرە ستاندن و تەشـەنە کردنـی ئـەو نەخۆشـی یـە فیکریـی و دەروونیی و کۆمەڵایەتی یە لە نێو بەشێك لە گەنج و لاوەکانماندا

بەهەردووك ڕەگەزیانەوە و، سەرجەم هۆكارەكانی تەشـەنەكردنی ئەو نەخۆشی یەمان لە نێو كۆمەڵگاكـەمان دا بـۆ سـێ شـتان گێڕاوەتەوە:

١. هەبوونی لاسایی كردنەوە لە ئاستی سەرەوەی سەركردایەتی فیكریی و سیاسی دا.
٢. كاریگەریی خراپی هۆیەكانی ڕاگەیاندنی لایەنە لائیكەكان.
٣. هەبوونی بۆشایی فیكریی و ڕووحی لە نێـو چـینی گـەنج و لاودا.

پێنجەم: چارەسـەری نەخۆشـی لاسـایی كردنـەوە لـە چـی دا دەبینین؟!

لەم خاڵی پێنجەمیش دا باسی چۆنیەتی چارەســەر كردنــی ئەو نەخۆشی یەمان كردوە و لە سێ بڕگان دا خستوومانەتە ڕوو:

یەك: پەی بردن بەو ڕاستی یە كە فیكر و كلتوور (ثقافة) ی هەر گەل وكۆمەڵگایـەك هـەڵقوڵاوی دیـن و عـەقیـدەو جیهـان بینـــی یەتی، بۆیە بانگەشەكردن بەهەموو شێوەیەك بـۆ وەرگرتنی فیكرو كلتووری گەل و كۆمەڵگایەك كە دیـن و عەقیدە و جیهانبینیی لە هی ئێمە جیایە بێ ئەوەی مـافی لــە بێژینگــدان و هەڵـــسەنگاندن و پـــاك و پـــیس لێـــك

هەڵاواردنی بە خۆمان بدەین، وێڕای ناشەرعیی و گوناهباریی، نامەنتیقی و عەیبداریشە!

دوو: باوەڕ و متمانە هەبوون بە ڕەسەنایەتی خۆ، چونکە بابایەك خۆی پێ پووچ و بێ ڕیشە و بێ ئەسڵ و فەسڵ بێ وەك پووش و پەڵاش و قانگەلۆشك بەدەم هەر پشوە بایەکەوە دەچێ!

سێ: بنبڕ کردنی ئەو قەیران و کێشەو گرفتانەی کە پشوویان بە خەڵکەکەمان بە گشتی و بە تایبەت بە چینی گەنج سوار کردوە و یەکجار پەست و بێزاری کردوون. ئەو کێشەو قەیرانانەی کە هێندە زۆر و جۆراو جۆرن ئەستەمە بگونجێ بخرێنە ژێر پێناسە و ناوونیشانێکی دیاری کراوەوە، چونکە سەرجەم بوارەکانی: فیکر و عەقیدە و ئەخلاق و خێزان و حوکم و سیاسەت و دادوەریی و ئابووریی و ئاساییش و.... هتد یان گرتۆتەوە!

هیواداریشم ئەم نامیلکەیە ببێتە هۆی بەرچاو ڕوونیی ژمارەیەکی زۆر لە گەنج و تازە پێگەیشتووەکانمان و ڕەسەنایەتیی ڕەسەنەکان زیاتر و پتەوتر بکات و بۆ ئەوانەی دیکەش مایەی چارەسەر بێت.

پێشـــەکی

لە واقیعی ئەمڕۆی کوردستان دا چـینی گـەنج و تـازە پێگەیشتوومان بەگشتیی لە قەیرانێکی فیکریـی و ڕووحـی و ئەخلاقیی دا دەژی، لە سۆنگەی ئەو ڕێڕەوە هەڵەیەدا کە گرووپە سیکۆلاریستەکان گرتوویانەتە بەرو لە سیاسەت و ڕاگەیاندنیان دا ڕەنگ دەداتەوە، کە بریتیە لە: (حاشـاکردن لـە ئیـسلام و مسوڵمانەتیی و هەرشتێك کە بە سەرەداوێك دەچێتەوە سەریان و بە هەموو هێـز و توانـاوە ڕوو وەرگێـڕان و وەرسـوڕان بـەرەو سیکۆلاریزم لە هەموو بوارەکانی ژیان و گوزەران دا و لاسایی کردنەوە و چاو لێکردنی هەرچی زیاتری ڕۆژئاوا)!!

جا شایانی باسە ئەو ڕێڕەو(اتجاه)ەی سـیکۆلاریزم زیـاتر کەسانێك لە پشتییەوەن و ئاڕاسـتە (توجیـه) ی دەکـەن کـە. تاڕاددەیەکی زۆر لە ئیـسلام نەشـارەزا و بـێ ئاگـان و بگـرە هەندێکیان بێجگە لە قسەو ڕەخنەی دوژمن و ناحەزانی ئیسلام شتێکی دیکەی لە بارەوە نازانن و بە مانای وشە لەو بارەوە بە نەخوێندەوار (أمي) لە قەڵەم دەدرێن و سەرەنجام پەندی (الناس اعداء ما جهلوا) - خەڵکی دوژمنی شتێکن کە نایزانن - یان بەسەردا چەسپیوە!

هۆی ئەو نە شارەزایی و بێ ئاگایی یەی ئەو جۆرە کەسانەش لە ئیسلام - کە هەر چۆن بێ ئایین و بەرنامەی گەل و کۆمەڵگاکەیانە و بۆتە بەشێکی هەرە گرنگ و گەورەی مێژوو و ڕابردووی و هەوێن و هەناوی فیکر و فەرهەنگ و ئەدەب و کلتووری[1] - بە ڕای من ئەم چوار هۆکارەن:

یەکەم: پێگەیشتن و گەورە بوونیان لە جوغزیی واقیع و هەل و مەرجێکی دوور لە ئیسلام و مسوڵمانەتیی بە تایبەت ئەوانەیان کە ماوەیەکی زۆری ژیانیان لە ڕۆژئاوا بردۆتە سەر.

دووەم: هەر لە سەرەتاوە گیرۆدە بوون بە ڕەشبینی و نائومێدیی بەرامبەر بە ئیسلام و نەبوونی پاڵنەر و هاندەر بۆ هەوڵدان بۆ لێ تێگەیشتنی قورئان وسوننەت دوو سەرچاوەی ڕوون و بێ چەند و چوونی ئیسلام.

سێیەم: قیاس کردنی ئیسلام لەسەر واقیع و حاڵی شپرز و بەجێماوی مسوڵمانان و بە هەڵە واحاڵی بوون کە:

باروودۆخی وا شپرز و بێ سەرو بەری مسوڵمانان ڕەنگدانەوەی ئیسلامەو لەمەوە گەیشتنە ئەو ئەنجامگیریی یە

---

[1] کەواتە دەبوایە ئەگەر ئیمانیشیان پێی نەبێ هەر هەوڵیان دابایە شارەزای بن.

کە: مادام مسوڵمانان بەهۆی شوێن کەوتنی دینەکەیانەوە بەو دەردە چوون، کەواتە دیارە دینەکەیان لە خودی خۆی دا ناتەواو و هەڵەیە! بەڵام بێگومان ئەو جۆرە بیر کردنەوە و ئەو قیاس کردنە لە بنەڕەتەوە هەڵەیە چونکە کاتێك واقیـع و حـاڵی کۆمـەڵێك دەکرێتە بەڵگەی ڕاستیی یان ناڕاستیی بەرنامەو ڕێبازەکەیان کە بە بەرنامە و ڕێبازەکەیانەوە پابەند بن و پەیڕەویی لیٚ بکـەن و ئەو چی دەڵێ وابکەن، بەڵام لە کاتێك دا پێیەوە پابەند نـەبن و بگرە ئـەو چـی گوتـوە ئـەوان پێـچەوانەکەی بکـەن، نـاگونجیٚ واقیعەکەیان بکرێتە بەڵگە لەسەر بەرنامە و ڕێبازەکەیان، ئایـا پزیشکێك کە جگەرە دەکێشیٚ و شەڕاب دەخواتەوە دەکریٚ ئـەو ڕەفتارەی بکەینە بەڵگە لەسەر ناڕاستیی و بە کەڵك نەهاتوویی زانستی پزیشکی؟!

بێگومان نەخێر، دەجا بە هەمان شێوەش کاتێـك ئیـسلام فەرمان بە مسوڵمانان دەکات کەپێکەوە براو تەبا و یەکریز بن: ﴿وَاعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللّهِ جَمِيعًا وَلاَ تَفَرَّقُواْ﴾ آل عمران -١٠٣-، وە دادگەریی بچەسپێنن و دژی ستەم بن: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ كُونُواْ قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ﴾ النساء -١٣٥-،... هتد. بەڵام ئەوان بە پێچەوانەوە ڕەفتار دەکەن و لە ئیسلام لادەدەن، بێگومان خەتا لە ملی خۆیانە نەك دینەکەیان!!

چوارەم: قیاس کردنی ئیسلام لەسەر نەصرانییەتی ڕۆژئاوا کە کاتی خۆی بە دەستی کەنیسە و چینی ئەکلیرۆس و قەشەو پاپایەکانەوە بوو بووە مۆتەکەو ملۆزم بۆ خەڵك و جەماوەرو کۆسپ ولەمپەرێکی بێرەزا بوو لەبەردەم گۆڕان و گەشە کردنی ژیان و گوزەران وماف و ئازادییەکانی خەڵك و جەماوەردا، هەر بۆیەش گەلێك جار گوێ بیستی هەندێك لە نووسەر و ڕۆشنبیرە سیکۆلاریستەکان دەبین دەڵێن:

ڕۆژئاوا کاتێك ژیانی گۆڕا و بەرەو پێش چوو و گەشەی کرد کە دەست بەرداری (دین) بوو، ئەگەر ئێمەش دەمانەوێ بگۆڕێین و بەرەو پێش بچین دەبێ وەك وان بکەین و دینەکەمان تووڕ بدەین!!

بێ خەبەر لەوە کە (ئیسلام)ی ئێمەی مسوڵمان هێندەی ئاسمان و ڕێسمان لە (نەصرانییەت)[٢] ی ئەوان دوور و جیاوازە،

---

[٢] دیارە بەرنامەکانی خوا کە بەرنامەی عیسای مەسیحیش (علیە السلام) یەکێکیان بووە لە خودی خۆیاندا هەموویان ڕاست و تەواون، بەڵام دوایی هەموویان دەستکاری کراون و گۆڕاون جگە لە ئیسلام، چونکە ئیسلام دوایین بەرنامەی خوایە و بۆ سەرجەم مرۆڤایەتیش نێرراوە بۆیە خوای کاربەجێ لە گۆڕان و دەستکاری کرانی پاراستوە، وەك فەرموویەتی: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ الحجر -٩-، واتە: ئێمە خۆمان قورئانمان ناردۆتە خوارێ و هەر خۆشمان پارێزەرینی.

جا ئێمە بۆ سەلماندنی ئەو ڕاستی یە دەتوانین دوو جۆرە بەڵگان بێنینەوە:

یەکەم: واقیع و مێژووی مسوڵمانان و خەڵکی وڵاتانی ڕۆژئاوا کە ڕاستەو ڕاست پێچەوانە و بەراوەژووی یەکدین!

چونکە ئەوان هەتا پەیڕەویی یان لە ئایینە شێوێنراو و گۆڕاوەکەیان دەکرد بەجێماو و شپرز بوون و کاتێك دەستبەرداری بوون، لەو حاڵەی پێشوویان قوتار و دەرباز بوون -بە تایبەت لە بواری ژیان و گوزەرانی ماددی دا-.

بەڵام ئێمەی مسوڵمان بە پێچەوانەوە: هەتا دەستگرتوو بووین بە ئیسلامەوەو کەم و زۆر پەیڕەویی مان لە قورئان دەکرد، نەك هەر لە پێش خەڵکەوە بووین بەڵکو سەرقافڵەی کاروانی ژیان و شارستانێتی بووین لەسەر ئاستی دنیا و هەموو بوارەکانی زانست وداذگەریی وچاکەکاریی و ئازادیی و سەماحەت و...هتد دا سەرمەشق بووین، بەڵام کاتێك لە ئیسلام دوور کەوتینەوەو بە ئیسلام نامۆ بووین، گلۆڵەمان کەوتە لێژی! ئەمەش ڕاستییەکی مێژوویی یە کە پێش مێژووزانە مسوڵمانەکان مێژوونووسانی نامسوڵمانی وەك: دراپەر و جۆلستهێر و ئادەم میتز و کارل برۆکلمان، دانیان پێدا هێناوە.

دووەم: چەند دەقی قورئان و سوننەت كە بە ڕاشكاوی فـەرمان دەكەن بە هەموو ئەو شتانەی دەبنە مایـەی بەختـەوەریی تاك و كۆمەڵ و بەرەو پێشـچوون و گەشـەكردنی ژیـان و گوزەران، بۆ نموونە ئەمانـە چـەند دەقێكـی قورئـانن لـەو بارەوە:

یەك : لـە بـارەی بـیر كردنـەوەو بـەكارهێنانی عەقڵـەوە بـۆ دۆزینەوەی نهێنیەكانی بوونەوەر:

١- ﴿أَوَلَمْ يَنظُرُواْ فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللّـهُ مِـن شَـيْءٍ﴾ الأعـراف -١٨٥-، واتــە: ئــەوە ســەرنجیان نەداوەتــە مــوڵكی ئاسمانــەكان و زەوی و هەرشتێك كە خوا دروستی كردوە!

٢- ﴿فَلْيَنظُرِ الْإِنسَانُ مِمَّ خُلِقَ﴾ الطارق -٥-، واتە: دە با مرۆڤ تەماشا بكات لە چی دروست كراوە!

٣- ﴿فَلْيَنظُرِ الْإِنسَانُ إِلَى طَعَامِهِ﴾ عبس -٢٤-، واتە: دە با مرۆڤ بڕوانێتە خواردنەكەی.

دوو : لە بارەی ڕێزگرتنی تایبەتەوە لە زانا و پسپۆڕان:

١- ﴿يَرْفَعِ اللَّـهُ الَّـذِينَ آمَنُـوا مِـنكُمْ وَالَّـذِينَ أُوتُـوا الْعِلْـمَ دَرَجَاتٍ﴾ المجادلة -١١-

واتە: خوا ئەوانەتان کە ئیمانیان هێناوە بەرزیان دەکاتەوە و ئەوانەش کە زانیاریی یان پێدراوە چەندان پلە (بەرزیان دەکاتەوە).

٢- ﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُوْلُوا الْأَلْبَابِ﴾ الزمر -٩-، واتە: بلێ ئایا ئەوانەی دەزانن و ئەوانەی نازانن یەکسانن؟ بێگومان تەنها خاوەن عەقڵان بیر دەکەنەوە و پەند وەردەگرن.

٣- ﴿فَاسْأَلُواْ أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ﴾ النحل -٤٣-، واتە: دە جا لە زانایان بپرسن ئەگەر نازانن.

سێ: لە بارەی چەسپاندنی دادگەرییەوە لە هەموو بوارەکانی ژیاندا:

١- ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَ الْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ..﴾ الحديد -٢٥-، واتە: بێگومان پێغەمبەرانی خۆمانمان بە بەڵگەوە ناردوە و کتێب و تەرازووشمان لەگەڵ ناردوون تاکو خەڵکی بە دادگەریی بەڕێوە بچن.

٢- ﴿وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُواْ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى..﴾ الأنعام -١٥٢-، واتە: وە ئەگەر قسەتان کرد با بابای قسە لەسەر کراو

خزمیش بێ، دادگەربن.

٣- ﴿..وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ﴾ الشورى -١٥-، واتە: وە فەرمانم پێکراوە کە دادگەرییتان لە نێواندا بکەم.

٤- ﴿لاتَظْلِمُونَ وَلاَ تُظْلَمُونَ﴾ البقرة -٢٧٩-، واتە: نە ستەم بکەن و نە ستەمیش قبووڵ بکەن.

٥- ﴿..وَلاَ يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلَى أَلاَّ تَعْدِلُواْ اعْدِلُواْ هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى﴾ المائدة -٨-، واتە: با ڕق بوونتان لە کۆمەڵێك واتان لێ نەکات کە دادگەر نەبن، دادگەر بن ئەوە لە پارێزکاریی یەوە نزیکترە.

چوارەم: لە بارەی کار و بار بەڕێوە بردنی وڵات سپاردن بە خەڵکی شایستە و حوکم کردن لە نێوان خەڵکی دا بە شێوەیەکی دادگەرانە و کارو بار بەڕێوە بردن لەسەر بناغەی ڕاوێژ:

١- ﴿إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤدُّواْ الأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَن تَحْكُمُواْ بِالْعَدْلِ..﴾ النساء -٥٨-، واتە: خوا بە تەئکید فەرمانتان پێ دەکات کە سپاردەکان بە خەڵکی شایستەی خۆیان بسپێرن، وە هەر کات حوکمتان کرد بە دادگەریی حوکم بکەن.

٢- ﴿..وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ﴾ الشورى -٣٨-،
واتە: وە ئەوانەی وەڵامی پەروەردگاریان داوەتەوە و نوێژیان بەرپا کردوە و کار و باریان بە ڕاوێژە لە نێو خۆیاندا و لەوەی پێمان داون دەبەخشن.

٣- ﴿..وَشَاوِرْهُمْ فِي الأَمْرِ..﴾ آل عمران -١٥٩-، واتە: وە لە کار و بار بەڕێوە بردن دا ڕاوێژیان پێ بکە.

کەواتە:

ئایا دەگونجێ ئیسلامێکی ئاوا کە فەرمان دەکات بە بەکارهێنانی عەقڵ و هۆش بۆ دۆزینەوە و پەی پێ بردنی نهێنی یەکانی بوونەوەر و یاساکان (سُنَن)ی خوا سبحانە وتعالی کە کارو باری کائیناتیان پێ بەڕێوە دەبات و، فەرمان دەکات بۆ گەڕانەوە بۆ لای زانا و پسپۆڕان و شارەزایان لە هەموو بوارەکان دا و، بە ڕاشکاوی ڕایدەگەیەنێ کە خوای گەورە ڕێزی تایبەتی لە زانایان دەگرێ بە چەندان پلە بەسەر خەڵکی دیکە دا بەرزیان دەکاتەوە و، ڕوونی دەکاتەوە کە خوا (جلّ شأنە) تێکڕای پێغەمبەرانی خۆی (علیهم الصلاة والسلام) بۆ ئەوە بە کتێب و تەرازووەوە ڕەوانە کردوە کە خەڵکی بە دادگەریی بەڕێوە بچن و

دادگەریی لە ژیانیان دا بچەسپێنن لە هەموو بوارەکان دا و تەنانەت لەگەڵ دوژمن و ناحەزانیشیان دا و، فەرمانیان پێ دەکات کە ئەمانەتی بەرپرسێتی و کارو باری وڵات بەڕێوە بردن بە خەڵکی شایستە بسپێرن و، هەموو ئیش و کارێکیان لەسەرجەم بوارەکانی ژیان و گوزەرانی دینداریی و دنیا داریی یان دا لەسەر بناغەی ڕاوێژ (شوری) بەڕێوە بەرن و...هتد.

بەڵێ ئایا ئیسلامێکی ئاوا دەگونجێ بوو بێت و ببێتە مایەی بە جێمان و حاڵ تێکچوونی مسوڵمانان، وەك چۆن کاتی خۆی ئایینی تێکدراو و شێوێنراوی مەسیح علیە السلام خەڵکی ئەوروپا و ڕۆژئاوای دووچاری بە جێمان و ماڵوێرانی کردبوو، لە سۆنگەی ئەوەوە کە لەگەڵ نەزانیی (جَهل) و دژی زانست بوو، پشتگیریی زوڵم و ستەمی ئابووریی و سیاسی و کۆمەڵاتیی دەکرد و دژی ئازادیی و مافەکانی خەڵك و جەماوەر بوو، لایەنگیریی حوکمی تاکیی و دیکتاتۆریی دەکرد و دژی حیساب بۆ ڕاو ئیرادەی جەماوەر کردن بوو...هتد؟!

بێگومان نەخێر، چونکە وەك تۆزێك تیشکمان خستەسەر ئیسلام و نەصرانییەت وەك دەڵێن: هەرخوایان یەکە و یەکجار لە یەك دوور و جیاوازن، ئەوەش کە هەرکام لە ئیسلام و

مەسیحییەت یان (قورئان) و (ئینجیل) لەئەسڵدا لە لایەن خوای کاربەجێوە هاتوون ناگونجێ بکرێتە بەڵگەی وەك یەك بوون و لە یەك چوونیان، ئایا دەکرێ بڵێین: هەرکام لە سیستەمی حوکمڕانیی دیموکراسیی و سیستەمی حوکمڕانیی دیکتاتۆریی وەك یەکن چونکە هەردووکیان زادەو بەرهەمی بیر و هۆشی مرۆڤن؟! بێگومان نەخێر، دەجا ئیسلام و نەصرانییەتیش بە هەمان شێوە لە ئەصڵدا ئاسمانیی بوون و لە لایەن خواوە هاتنیان بەڵگەی وەك یەك بوون و یەکسان بوون بگرە لە یەکچوونیشیان نییە، چونکە:

یەك: ئینجیل و بەرنامەکەی (عیسی) علیە السلام هەر لە ئەسڵیش دا بۆ گەل و کۆمەڵگا و قۆناغێکی تایبەت و دیاری کراو نێررابوو، کەگەل و کۆمەڵگای (بنی إسرائیل)ە لە قۆناغی پێش ڕەوانەکرانی (محمد) پێغەمبەری کۆتایی دا صلی الله علیە و سلم، وەك خوا تبارك وتعالی لەو بارەوە فەرمویەتی: ﴿ وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُم... ﴾ الصف-٦-

واتە: وە کاتێك عیسای کوڕی مەریەم گوتی: ئەی وەچەی[٣] ئیسرائیل من ڕەوانەکراوی خوام بۆ لای ئێوە..

کەواتە:

شتێکی ئاسایی یە کە ئاین و بەرنامەی عیسا (علیە الصلاة والسلام) بێجگە لە نەتەوەی ئیسرائیل وئەو قۆناغ و هەل و مەرجە کەتێیدا ژیاون، بۆ خەڵك و قۆناغێکی دیکە نەگوجێ، وەك لە واقیعیش دانەگونجاوە و ناشگونجێ!

دوو: ئەنجا سەربارەی ئەوەش (ئینجیل) وە ئایینەکەی عیسا علیە السلام پاش خۆی گۆڕاو دەستکاریش کرا وەك سەرجەم مێژوونووسان دەزانن و دانیان پێدا هێناوە و خوای زانا و پەنهانبینیش هەواڵی پێداوین و فەرموویەتی: ﴿ وَمِنَ الَّذِينَ قَالُواْ إِنَّا نَصَارَى أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُواْ حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُواْ بِهِ...﴾ المائدة -١٤- واتە: وە ئەوانەی گوتیان: ئێمە نەصرانین پەیمانێکی پتەومان لێ وەرگرتن - کە دینداریی ڕاستەقینە بکەن- کەچی بەشێکیان لەوەی کە پێی

---

[٣] (إسرائیل) نازناوی (یعقوب) پێغەمبەرە صلى الله علیه وسلم کەواتە: (بني إسرائیل) یانی وەچە و نەتەوەیەك کە لە (یعقوب) پەیدا بوونە.

ڕاسپێررابوون فەرامۆش کرد و پشت گوێ خست...

بۆیە ئەگەر پێشتر کتێب وبەرنامەکەی عیسا علیه السلام لەبەر تایبەت بوونی بە کات و شوێن و کۆمەڵگایەکی دیاریکراوەوە، بۆ ڕێکخستنی ژیان و گوزەرانی خەڵکی دیکە نەدەگونجا، ئەو جارە هۆکارێکی دیکەش سەری هەڵدا بۆ زیاتر نەگونجانی کە بریتیە لە گۆڕان و شێوێنرانی[٤]!

بەڵام قورئان و ئیسلامی (محمد) صلی الله علیه وسلم بە پێچەوانەوە هەم لە ئەسڵدا بۆ سەرجەم مرۆڤایەتیی نێرراوە بە درێژایی زەمان و بە پانایی زەمین، وەك خوای کاربەجێ فەرموویەتی:

﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا﴾ سبأ -٢٨-.

واتە: وە تۆمان ڕەوانە کردوە مەگەر بۆ تێکڕای خەڵکی مژدەدەر و ترسێنەر بی..

---

[٤] هەر لێرەشەوە دەزانین ئەو کوردانەی گوایە بە دوای هیدایەت دا دەگەڕێن و دەبنە نەصرانیی چەند داماو و بەجێماو و هەڵخەڵەتاون کە دەکەونە شوێن دینێکی لە ئەسڵ دا بۆ ئێستاو ئێمە نەهاتووی گۆڕراو و هیچ بەسەر هیچەوە نەماو ! ئەمە ئەگەر بەدوای (دین) دا بگەڕێن، بەڵام ئەگەر عەودالی ژیـن بـن ئـەوە دیـارە شتێکیان چنگ دەکەوێ، بەڵام بێگومان زۆر کەمتر و گچکەترە لە ئابڕوو چوونی دنیا و دوارۆژ !!

هەروەها فەرمووییەتی: ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا﴾ الأعراف-١٥٨- واتە: ئەی موحەممەد! بڵێ: ئەی خەڵکینە! من ڕەوانە کراوی خوام بۆ لاتان بە تێکڕایی...

وەهەم خوای باڵادەست پاراستووشیەتی لە گۆڕران و دەستکاری کران وەك فەرمووییەتی: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ الحجر -٩-، هەر بۆیەش زۆر شتێکی ئاسایی و مەنتیقی و چاوەڕوان کراوە کە قورئان و ئیسلامی لە گۆڕران و دەستکاری کران پارێزراو و بۆ سەرجەم بەشەر نێرراو، بتوانێ وەڵامگۆی هەموو پرسیارەکانی ژیان و گوزەرانی مرۆڤ بێت و چارەسەری تێکڕای گرفت وکێشەکانی بکات!

ئێستاش کە هەتا ڕاددەیەك تیشکمان خستەسەر هۆکارەکانی بێئاگایی و نەشارەزایی ئەو گروپ و تاقمە سیکۆلاریستانەی گەنجەکانمان بەرەو بێ دینایەتی و لاسایی کردنەوەی کوێرانەی بێگانەو نەیارانی دین دەبەن، دەربارەی ئیسلام و، ڕوونیشمان کردەوە کە ڕەشبینیی یەکەیان بەرانبەر بە ئیسلام جگەلە نەزانین و بێ ئاگایی هیچ بەڵگە و پاساوێکی دیکەی نییە، بە ئاراستە کردنی چەند پرسیارێك کۆتایی بەم پێشەکی یە دێنین:

١- ئایا تاوانێکی یەکجار گەورە نییە کە لەژێر هەر پەردەیەکەوە بێ و بە بیانووی بەرەو پێش بردنی ژیان و گوزەرانی خەڵکی یەوە، هەر بە پارەو خێر و بێر و واریداتی ئەم وڵاتە خەڵکی ئەم وڵاتە بە تایبەت گەنج و لاوەکان بەرەو بێ دینایەتیی ببرێن و لە ئیسلام و قورئان و پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم دوور وەخرێن!!

٢- ئایا ژیان و گوزەرانی میللەتەکەمان چۆن بەرەو پێش دەچێ لە حاڵێکدا کە گەنج و لاوەکانمان بە کوڕ و کچەوە لە جیاتی عیلم و صەنعەت و ئەدەب و ڕەوشتی بەرز و جوان بۆ سەرخۆشیی و بێ هۆشیی و تێکەڵی و لاسایی کردنەوەی ئەملاولا هان دەدرێن؟! مەگەر میللەتان بە هۆشیاریی و ئاگایی بەرەو پێش چوون و دەچن، یان بە سەرخۆشیی و بێ هۆشیی و لاسایی کردنەوە؟!!

٣- ئایا ئەو دروشم و شیعارە زریق و بریقانەی ڕێڕەوی عەلمانیی بەرزیان دەکاتەوە وەك: دادگەریی، دیموکڕاسی، مافی مرۆڤ، ئازادیی، کۆمەڵگای مەدەنیی... هتد، بە کردەوە بەرجەستەیان کردوون و دەکەن، یان زیاتر وەك کراسی

عوسمان و چاوپێچکێك بەکاریان دێنن؟!!

ئەگەر بۆ پراکتیزە کردنی ئەو درووشمانە کار دەکەن پێویستە ڕۆژ بۆ ڕۆژی قڕیی و پڕیی و ستەم و زۆر و هەموو شتێك بۆ حیزب قۆرخ کردن و نەفەس بە خەڵك تەنگ کردن و مافی مرۆڤ پێشێل کردن و... هتد، کەم ببێتەوە نەك بە پێچەوانەوە لە زیاد بوون دابێ و جەماوەر ڕۆژ بۆ ڕۆژێ بێزارتر و تووڕەتر بێ و دڵساردتر و نائومێدتر بێ!!

٤- ئایا کەسێك خۆی بە دڵسۆزی گەل و میللەتی بزانێ نابێ بەتەنگ دین و کلتوور و فەرهەنگ و ڕەوشتی یەوە بێ؟! کەواتە نابێ خەڵکی دڵسۆز دژایەتی ئیسلام و ئەو کلتوور و فەرهەنگ و ڕەوشت و ئادابەی لێیەوە سەرچاوەی گرتوە بکات، چونکە لەگەڵ دەعوای دڵسۆزیی و بەتەنگەوە بوون دا یەك ناگرێتەوە!!

٥- ئایا ئیسلام ومسوڵمانەتیی چ ڕێیەکی لە ئاوەدانیی وڵات و بەرەو پێش بردنی ژیان و گوزەرانی خەڵکی گرتوە؟! ئایا یابانیی و چینیی یەکان ئێستاش لەگەڵ دا بێ هەر بت پەرست و (بوذا) پەرست نین لەگەڵ ئەوەش دا خەریکن لە

تەکنۆلۆژیای مەدەنیی دا پێش ئەورووپاو ئەمریکاش دەکەونەوە ؟!

ئنجا ئەگەر بتپەرستیی وان ڕێ لە بەرەوپێشچوونیان نەگرێ، چۆن چۆنی خواپەرستیی ئێمەی مسولمان ڕێمان لێ دەگرێ لە حالێکدا کە بتپەرستیی نزمترین فیکرە و خواپەرستیی بەرزترین فیکرەیە ؟!!

٦- ئایا دەمڕاستانی ڕێڕەوی سیکۆلاریزم بیریان لەوە کردۆتەوە کە دژایەتیی کردنی ئیسلام و مسولمانەتیی و ڕەواج پێدانی بێدینایەتیی و بەرهەمە ژەهراوەییەکانی، کە مەیخۆریی و قومار و بەرهەڵدایی و بێ دادی و داوێن پیسیی و ئاژاوە گێڕیی، هەندێکیانن، گەورەترین مەترسیی هەیە بۆ ئاسایشی نەتەوەیی (الأمن القَومي) میللەتەکەمان؟! چونکە بێگومان گەل و میللەتێك گەنج و لاوەکانی بە شێوەیەکی بەرهەڵدایی و بێ یاسایی بە غەریزەکانی خۆیەوە سەرگەرم کرابێ و خواو خەڵك و قیامەتی لە بیر برابێ، لە کاتی تەنگانە و لێقەوماندا و لە مەیدانی دیفاع و بەرگریی دا هیچ چاوەڕوانی یەکی لێ ناکرێ!!

کەواتە:

ئایا جێی خۆی نییە دەمڕاستانی ڕێرەوی عەلمانییەت ئەگەر لەبەر خوا و خەڵکیش نەبێ هەر لەبەر خۆیان و، ئەگەر لەبەر دواڕۆژ و دینیش نەبێ هەر لەبەر (ژین) یان، زیاتر هەوڵی تێگەیشتن لە ئیسلام بدەن و چی دیکە گەنج و لاوەکانمان بەدەردی کوشندەی لاسایی کردنەوەوە گرفتار نەکەن؟!!

٢١ ی جەمادی یەکەمی ١٤٢٧ ک

١٧ ی حوزەیرانی ٢٠٠٦ ز

هەولێر

دەقی وتارەکـــــە

بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رَّبِ العالَمين والصَلاةُ والسلامُ عَلى النَبـيِّ الأمين محمدٍ المَبعوثِ رحمةً لِلعالَمين والِهِ وَصَحبِهِ أجمَعين وَمَن إهتَدَى بِهَديهِم وَسارَ بِسيرَتِهِم بِإحسانٍ إلى يَومِ الدين

بەڕێزان و خۆشەویستان!

خۆشحالّم بە دیداری هەموو لایەکتان لەم ئێوارە کۆڕەماندا، ئەو بابەتەی کە بە پێویستم زانـی پێـشکەشی ئێـوەی بـەڕێزی بکەم، ناوونیشانەکەی بەو شێوەیەیە:

((گەنجەکانمان لە نێوان ڕەسەنایەتیی و لاسایی کردنەوەدا))

هەموو لایەك دەزانین کە ئەمڕۆ میللەتی ئێمە لـەم بەشـەی کوردستاندا خـوای پـەروەردگار لـە زۆر ڕووەوە دەرووی خێـری لێکردۆتەوە و ئاوڕی بە خێـری لێداوەتـەوە، ئـەوە بـۆ مـاوەی

پازدە(١٥)[٦] ساڵێکە خوای بەخشەر کابووسی ڕەشی ڕژێمی بەعسی لەسەر سینگمان لابردووە، وە لە وڵاتی خۆمان تا ڕاددەیەك خاوەنی ئیرادە و ئیدارەی خۆمان بووین.

گومانیشی تێدا نییە کە ئاینده و داهاتووی هەر میللەتێك بەستراوەتەوە بە چینی گەنج و تازە پێگەیشتوویەوە و هەر میللەتێك گەنج و لاوەکانی ڕوو لە خێر بن دیارە ئەو میللەتەش ڕوو لە خێرەو ئەگەر خوا نەکردە گەنج و لاوەکانی ڕوو لە شەڕ بن دیارە ئەو میللەتە ڕوو لە شەڕ و نەهامەتیی و بێ خێریی یە، جا لە نێو میللەتی ئێمەش دا گەنجەکانمان -بە هەردوو ڕەگەزی نێر و مێ- وە، ئەگەر بە وردی سەرنج بدەین لە دوو حاڵەت دا دەبینین:

حاڵەتێك کە بەشێك لە گەنجەکانمان -بە کوڕ و کچەوە- بەرجەستەی دەکەن، کە بریتیە لە (ڕەسەنایەتیی)، وە دەیانەوێ پابەند بن بە ئیمان و عەقیدە و کلتوور و ڕابردووی ئیجابیی میللەتەکەیانەوە و چ شتێکی چاکی دیکەش هەیە لە خەڵکی دیکەی وەربگرن و بیخەنە سەر ئەو خاڵە ئیجابیی یانەی کە میللەتەکەیان لەوەو پێش لەسەریان بوون.

---

[٦] لە ساڵی (١٩٩١) ەوە.

حاڵەتى دووەميش بريتيە لە دياردەيەك كە بەشێك لە گەنج و لاوەكانمان پێيەوە گيرۆدە بوون كە بريتيە لە (لاسايى كردنەوە) و كۆمەڵێك لە گەنج و لاوەكانمان ئەگەر سەرنجيان بدەى ئەوەيان لێ دەخوێنيتەوە، كە بڕياريان دابێ زەڕب (×) بەسەر ڕابردووى خۆياندا بێنن و ڕەگ و ڕيشەى ڕابردووى خۆيان بقرتێنن و جارێكى دى لە سفرەوە دەست پێ بكەنەوە!! كە بە تەئكيد ئەو حاڵەت و دياردەيە نەخۆشى يەكى ترسناك و كوشندەيە!

جا من لێرە بۆتان باسى ئەو دوو حاڵەت و دياردەيە دەكەم بە شێوەيەكى تێكهەڵكێشى، وە هەوڵ دەدەم لە پێنج خاڵاندا بابەتەكەم كورت بكەمەوە كە ئەمانەن:

١- پێناسەى: گەنج، ڕەسەنايەتيى، لاسايى كردنەوە.

٢- گرنگيى قۆناغى گەنجێتيى لە تەمەنى ئينساندا.

٣- ڕەسەنايەتيى و بەهرە وەرگرتن لە خەڵك دوو شتى دژ بە يەك نين بەڵكو تەواوكەرى يەكدين.

٤- هۆكارەكانى پەيدا بوونى دياردەى لاسايى كردنەوە و تەشەنە كردنى لە نێو كۆمەڵگاكەماندا.

٥- چارەسەرى دياردەى لاسايى كردنەوە.

(١) پێناسەی گەنج و ڕەسەنایەتیی و لاسایی کردنەوە:

یەکەم: پێناسەی گەنج:

بە کەسێك دەگوترێ گەنج کە لە سەرووی تەمەنی بالّغ بوونەوە بێ، هەندێکیش هەر لە قۆناغی هەرزەکاریی یەوە وشەی (گەنج)ی بۆ بەکاردێنن، تاکو قۆناغی پێش تەمەنی (٤٠) چل سالّی یان چەند سالّێك دوای (٤٠) سالّیش.

جا ئینسانی گەنج، یاخود ئینسان لە تەمەنی لاوێتیدا چەند تایبەتمەندیی یەکی هەیە کە کەمتر وایە ئەو تایبەتمەندیی یانە لە قۆناغەکانی دیکە دا هەبن:

١-یەکێك لەوانە بریتیە لەوەی کە ئینسانی گەنج زەینی ڕوونترەو توانای وەرگرتنی شتی تازە و بیر و باوەڕ و بۆچوون و زانیاریی تازەی زیاترە، جا چ بە باری شەڕ دا بێ چ بە باری خێر دا بێ، واتە گەنج زیاتر قابیلیەتی گۆڕانکاریی تێدایە.

٢- یەکێکی دی لە تایبەتمەندیی یەکانی گەنج ئەوەیە کە گەنج ڕووحی پاکترە و بیرو هۆشی ئازادترە، چونکە جارێ پەروەردەو پەیوەندیی یە کۆمەلّایەتیی یەکان نەیان بەستۆتەوە ودەست و پێ یان گرێ نەداوە.

٣- هەروەها گەنج ڕووح و گیانی فیدا کاریی و خەباتکردنی زیاترە هەر بۆیەش ئەوانەی کە بەرگریی لە خاك و نیشتیمانی خۆیان دەکەن و بەرهەڵستی دوژمن و داگیرکەر دەکەن بەزۆری لە چینی گەنجانن -شتێکی ڕوون و ئاشکرایە کە سەربازی کردن لە تافی گەنجێتی دایە-

٤- یەکێکی دیکە لە تایبەتمەندیی یەکانی گەنج ئەوەیە کە بوێریی و جورئەت و حەق بێژیی تێدا زیاترە، بەڵام ئەوە بە مانای ئەوە نییە کە دوای ئەوەی ئینسان دەکەوێتە تەمەنی کامڵ بوونەوە، ئەو تایبەتمەندیی یانەی تێدا نامێنن!! نەخێر بەڵام بێگومان ئەو تایبەتمەندیی یانە لە گەنج دا بە شێوەیەکی ئاشکراتر و زەقتر دیارن.

دووەم: پێناسەی ڕەسەنایەتیی:

بە کورتی مەبەستمان لە ڕەسەنایەتیی ئەوەیەکە ئینسان پارێزگاریی بکات لە ڕابردووی خۆی، بە مەرجێك ڕابردوو شتێکی باش بێت، جا ئەگەر بیر و باوەڕێکی ڕاستت هەبووە، ئەگەر ڕەوشتێکی چاکت هەبووە، یاخود کلتوور و فەرهەنگ و چەند ئەدەب و نەریتێکی باشت بووە، یان ئەگەر کۆمەڵێك

سەروەریی باشت بووە لە مێژووتدا...هتد، ئەوانە پارێزگاریی لێ بکەی و شانازیی یان پێوە بکەی، کەواتە ڕەسەنایەتیی یانی: ڕێز گرتن لە شتە چاکەکان و سەروەریی یەکانی خۆت لە ڕابردوو دا و بەکەم تەماشایان نەکەی، جا بە تەئکید ڕەسەنایەتیی پێویستە بۆ هەر گەل و میللەتێك کە دەیەوێ بمێنێتەوە و بژی، چونکە هەر کەسێك شانازیی بە ڕابردووی خۆیەوە نەکات و هەر کەسێك ڕێز و تەقدیری نەبێت بۆ ڕابردووی خۆی و بۆ ئەو سەروەریی یانەی کە باب و باپیرانی تۆماریان کردوون، مانای وایە خۆی بێ ئەسڵ و بنەچەکە و بێ ڕیشە دەردێنێ، چونکە:

(هەر کەسێك دوێنێی نەبێ ئەمڕۆشی نابێ و، هەر کەسێکیش ئەمڕۆی نەبێ سبەینێشی نابێ)

سێ یەم: پێناسەی لاسایی کردنەوە:

مەبەستمان لە لاسایی کرنەوە ئەوە نییە کە شتی چاك لە خەڵك وەرنەگرین، چونکە (تَقليد) لە بنەڕەتدا وشەیەکی عەرەبی یەو لە (قِلادَة) ەوە هاتوە، (قِلادة) ش بەو ڕێشمەیە دەگوترێ کە خراوەتە ملی ئاژەڵ بۆ ئەوەی پێی ڕابکێشن، (قَلَّدوە) یانی شتێکیان لە گەردن کرد (مُقَلِّد) یش، بە کەسێك دەگوترێ کە

قسە یاخود عادەت و کلتووری بابای لاسایی کراوەی کرۆتە ملی خۆی و بە کوێرانە و چاو نووقاوی بە دوای دەکەوێ.

کەواتە: لاسایی کردنەوە (تَقلید) شتێکی (مذموم) ە، هەر بۆیەش خوای گەورە لە چەند شوێنێك لە قورئانی بەرێزی خۆیدا ڕەخنەی گرتوە لەو کافر و بێ بڕوایانەی کە کاتێك پێغەمبەران علیهم الصلاة والسلام بانگی حەقیان بە گوێ داداون، کافرەکان پاساویان بەوە هێناوەتەوە کە لەسەر ڕچەی باو باپیرانیان دەڕۆن بۆیە گوێڕایەڵی خوا و پێغەمبەرانی خوا ناکەن (علیهم الصلاة و السلام) وەك خوای بەرز و مەزن دەفەرموێ: ﴿بَلْ قَالُوا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءنَا عَلَى أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَى آثَارِهِم مُّهْتَدُونَ﴾ الزخرف -٢٢-، واتە: بەڵکو کافرەکان گوتیان: ئێمە باب و باپیرانمان لەسەر ڕێچکەیەك بینیوە، وە ئێمەش هەر بە دوای شوێنەواری وان دا دەڕۆین.

خوای کاربەجێش بۆ پووچ کردنەوەی ئەو جۆرە مەنتیقە فەرموویەتی: ﴿أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلاَ يَهْتَدُونَ﴾ المائدة -١٠٤-، واتە: ئەدی ئەگەر هات و باب و باپیرانیان هیچیان نەزانیبێ و شارەزا نەبووبن - دەگونجێ هەر شوێنیان بکەون؟! -.

کەواتە: ئەتۆ دەبێ بە دوای پێشین و باب و باپیری خۆت بکەوی لە شتی باش دا، بەڵام لە شتی خراپ دا چ باب و باپیری خۆت چ هەر کەسێکی دیکە ئەگەر چاوی لێ بکەی و لاسایی بکەیەوە ئەوە لە ڕاستی دا ئەو هەڵوێست و ڕەفتارەت بریتیە لە جۆرێك لە بەجێ ماویی و متمانە بە خۆ نەکردن و خۆ دۆڕاندن و خۆ لەلا بێ بایەخ بوون! ئنجا لاسایی کردنەوە لە زۆر بوارانـدا بەرجەستە دەبێ لە بواری فیکر و عەقیدە دا، لە بواری ئەخلاق و ڕەوشت و عادات و نەریت دا، لە بواری کۆمەڵایەتیی و سیاسی دا...

بۆیە هەر کەسێك یاخود هەر لایەنێك و کۆمەڵێك و میللەتێك بەبێ قەید و شەرت خۆی تەسلیمی کەسێك، لایەنێك، میللەتێکی کرد وە عادات و نەریتەکانی یان فیکر و بەرنامەکەی، یان ئەخلاق و ڕەوشتەکانی ئەوی وەرگرت، بە بێ ئەوەی لێی ورد بێتەوە و سەرنج بدا داخۆ چەندی بە کەڵك دێ و چەندی بە کەڵك نایەت، یان چەندی بۆ ئەو شیاوە بەڵام بۆ ئەم ناشێت!! ئەوە بەو کەسە یان لایەنە یان میللەتە دەگوترێ: لاسایی کەرەوە (مُقَلِّد) یاخود شوێن کەوتووی کوێرانە.

(٢) گرنگی قۆناغی گەنجێتی و لاوێتی:

شتێکی ڕوون و ئاشکرایە کە ئینسان لە تەمەنی لاوێتیی دا- وەك پێشتر ئاماژەم پێ کرد- کۆمەڵێك ئیمتیاز و سیفاتی هەیە یارمەتیی دەدەن تاکو بتوانێ سەرەتایەکی چاك یاخود خراپ بۆ (شخصية) کەسایەتیی خۆی دابڕێژێ، وە لەڕاستی دا ئەوانەی کە لە مێژووی بەشەرییەت دا بە باری خێر و چاکە دا یاخود بە باری شەڕ و خراپە دا گۆڕانکایی یان کردوە، هەر لە چینی گەنجانەوە دەستیان پێ کردوە، بۆ نموونە:

شوێنکەوتووانی پێغەمبەران علیهم الصلاة والسلام بە زۆری گەنج بوون، هەروەها غەیری وانیش بە زۆری سوودیان لە چینی گەنج و تازە پێگەیشتوو بینیوە، وە لە ڕاستی دا تەمەنی گەنجێتی لە ژیانی ئینسان دا قۆناغێکە کە قۆناغەکانی دوایی تەمەنی پێوە پەیوەستن، پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم یش لە یەکێك لە فەرمایشتەکانی دا لە بارەی گرنگیی قۆناغی گەنجێتی یەوە فەرموویەتی: {**لا تَزولُ قَدَما عبدٍ يَومَ القيامَة حَتَّى يُسألَ عن أربعٍ: عَن شبابه فيمَ أفناهُ**...} الترمذي ٢٣٤١ واتە: دوو پێ یەکانی هیچ کەسێك لە ڕۆژی دوایی دا بەم لاو لا دا ناچێت تاکو پرسیاری لێ نەکرێ دەربارەی چوار شتان: یەکەم: لە بارەی

گەنجێتی یەوە -قۆناغی گەنجێتی خۆی- چۆنی بەڕێ کردوە؟!....

بەڵێ بە تەئکید قۆناغی گەنجێتی گەنجینەیەکە بە هۆیەوە ئینسان دەتوانێ کەسایەتیی یەکی وا بۆ خۆی دارێژێ، کە خزمەتی خۆی و خاك و میللەتی بکات، بۆیە ئینسان دەربارەی قۆناغی گەنجێتی بە تایبەت لێپرسینەوەی لەگەڵ دا دەکرێ.

ئنجا وەك ئاماژەشم پێ کرد ئەو گۆڕانکاریی یانەی کە ڕوویان داوە هەم بە باری چاکە دا لەسەر دەستی پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) وە شوێن کەوتووانیان -کە چاکسازیی و پاکسازیی و گۆڕانکاریی ئیجابی بووە لە کۆمەڵگا دا- شوێن کەوتووانیان چینی گەنج بوون. هەروەها بە باری خراپە و سەلبیش دا دیسان شوێن کەوتووانی ئەهلی (باطل) یش کە گۆڕانکاریی خراپ و سەلبی یان کردوە، بە هەمان شێوە سوودیان لە چینی گەنج بینیوە، بۆیە هەموو لایەکمان لە نێو کۆمەڵگاکەمان دا، زانایان و دایکان و باوکان و...هتد، بەرپرسین لە بەرانبەر بە تەمەنی لاوێتیی کوڕ و کچەکانمان و نەوەکانمان و سەرجەم هاوولاتیان و دەبێ بە ئەمانەتێکی گەورەیان بزانین کە لە ئەستۆمان دان وە ئاگامان لێیان بێت، چونکە ئەگەر گەنج و لاوەکانمان مێشك و دڵ و دەروونیان بە

عەقیدەی ئیسلامیی ڕاست و بیری باش ڕۆشن بکرێتەوە و ئەخلاق و ڕەوشتێکی باشیان فێر بکرێ و لەسەر بەرنامەیەکی ڕاست و دروست پەروەردە بکرێن، لە ڕاستی دا دەبن بە ئەندامی زۆر کاریگەروە دەبنە خشتێکی بە کەڵك لە بینای کۆمەڵگاکەمان دا، بە پێچەوانەشەوە ئەگەر عەقیدەو فیکرێکی پووچ وعادەت و نەریتێکی خراپ و ڕەوشتێکی دزێو و هەڵس و کەوتێکی نزم فێر بکرێن و لەسەر سیاسەتێکی چەوت پەروەردە بکرێن ئەوە سەرەنجام دەبنە گیاکەڵە ومایەی دەردو نەهامەتیی بۆ خۆشیان و میللەتەکەشیان.

پێغەمبەری ئێمەش (علیه الصلاة والسلام) بە تەمەنترین هاوەڵی (أبوبکر الصدیق) خوای لێ ڕازی بێ بووە - وەك لە (سیرة إبن هشام) و باقی کتێبەکانی دیکەی ژیانی پێغەمبەر دا هاتوە- کە ئەو کاتە تەمەنی (٣٨) سی و هەشت ساڵ بووە کە مسوڵمان بوە، ئەوانی دیکەش هەموو لەو تەمەنیان کەمتر بووە، هەر چەندە خەڵکی دیکەش هەبووە کە لە دوایی دا مسوڵمان بووە و تەمەنی زیاتر بووە، بەڵام لە سەرەتاوە چینی گەنج و لاو لە خزمەت پێغەمبەر دا بوون (علیه الصلاة والسلام) ، هەروەها هاوەڵانی ئەشکەوت (أصحاب الکهف) یش کە خوای کاربەجێ

بەسەرهاتەکەیانمان بۆ دەگێڕێتــەوە و دەفــەرموێ: ﴿إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى﴾ الكهف -١٣- ، (فتية) کۆی (فتى) یەو (فتى) ش بە کەسێك دەگوترێ تەمەنی لە نێوان (١٥-٢٠) یاخود (١٥-٣٠) دایە، کەواتە: هاوەڵانی ئەشکەوت کە خـوای پەنهانبین بەسەرهاتەکەیانمان بۆ باس دەکات کۆمەڵە گـەنجێکی تازە پێگەیشتوو بوون کە ئامادە بوون لــە کۆمــەڵگا و ڕژێمــی طاغووتی یانەی خۆیان هەڵگەڕێنەوە و مل بۆ ناحەقی یەکانیان نەدەن و ئامادە نەبوون کۆیلایەتی بۆ ئینسانێك بکەن و، ژیانی نێو ئەشکەوتیان هەڵبژارد و پەسند کرد بەسەر ژیانی نێو کۆشك و تەلار دا، بە مەرجێك ئازادانە بژین و خاوەنی ئیرادەی خۆیــان بن و بەندایەتیی بۆ خوا بکەن.

هەروەها زانستی دەروونناســیی و کۆمەڵناســیی ڕوونــی کردۆتەوە ئینسان کاتێك لەسەر فیکـرەو بــیرۆ باوەڕێـك چــووە تەمەنەوە هەر لەسەری دەمێنێتەوە و کەمتر وایە دوایی دەستی لێ بەر بدات و بە زۆری وایە کە گۆڕانکاریی لە ژیانی ئینسان دا لە تەمەنی گەنجی دایە، پێش تەمەنی کامڵ بوون -کە زیاتر لە دەورو بەری (چلساڵی) دا دەبێ. هەڵبەتە ئینسانی واش هەیە لە تەمەنی چل ساڵی و بگرە لە سەرووی شەست و حەفتاشــەوە

جورئەت و بوێری وای هەیە کە گۆڕان بەسەر خـۆی دا بێنێـت، هەندێك لە زانا ئەوروپی یەکان لە تەمەنی زۆر هەڵکشیو دا کە خاوەنی بڕوانامەی زۆر بەرز بوون، مسوڵمان بوون! بەڵام ئەوە بە ڕێژەیەکی کەم ڕوو دەدات، چونکە بێگومان ئـەوە کـە ئینـسان بتوانێ چاوپۆشی لەو ڕابردووەی خۆی بکات کە دەزانێ هەڵەیە و چاوپۆشی لە هەموو بەرژەوەنـدیی و دۆسـت و ڕەفیقـانی خـۆی بکات، کە لەسەر بیر و باوەڕێکی پووچ و ڕێگایەکی بەتاڵ بـۆی پەیدا بوون، بە ڕاستی جورئەت و بـوێری یـەکی دەوێ کـە لـە هەموو کەس دا پەیدا نابێت.

(٣) ڕەسەنایەتیی و بەهرە لە خەڵك وەرگرتن دژی یەك نین:

بەڵێ ڕەسەنایەتیی و بەهرە لە خەڵکی وەرگرتن -با ئـەو خەڵکە نامسوڵمانیش بن- دوو شتی پێکەوە دژ نین، بەڵکو بـە پێچەوانەوە تەواوکەری یەکدین، جا ئێـستا بـا تۆزێـك تیـشك بخەینە سەر مەسەلەی ڕەسەنایەتیی:

ئێمەی خەڵکی مسوڵمانی کوردستان ئەگەر بمانەوێ بە میللەتێکی ڕەسەن دابنرێین دەبێ پارێزگاریی لەو ئایین و بەرنامە حەق و ڕاستەی خوای کاربەجێ بکەین کە چەندان سەدەیە باب و

باپیران و پێشینانمان لەسەرینی و بۆتە هەوێنی مێژوو و هەناوی ئەدەب و فیکر و فەرهەنگ و کلتـــوورمان و دوایین نوســـخەی هیدایەتی خوای بەخشەریشە بۆ مرۆڤایەتی و تاکە کتێبێك کە ئێستا لەسەر دەستی بەشەر دا ماوەتەوە بە دەســــــتکاریی نەکراویی و نەگۆڕاویی و مۆرنەشکاویی وەك چۆن خوای (تبارك و تعالی) ناردوویەتی، تەنها (قورئان) ەو بێجگە لەوی کتێبەکانی دیکەی خوای (عزَّوجلَّ) هەموویان دەستکاریی کراون و گۆڕراون، حیکمەتی ئەو مەسەلەیەش ئەوەیە کە خوای کاربەجێ سەرجەم کتێب و پێغەمبەرانی دیکەی (علیهم الصلاة والسلام) هەر کامیان بۆ قۆناغ و هەل و مەرجێکی تایبەت و گەل و کۆمەڵگایەکی دیاریکراو ناردوون، بەڵام قورئانی بۆ تێکڕای مرۆڤایەتی ناردوە بە هەموو قۆناغ و هەل و مەرجە جیاجیایەکان و سەرجەم کۆمەڵگا جۆراوجۆرەکانەوە، هەتا ژیانی بەشەر لەسەر زەوی ماوە پێغەمبەرێکی دیکەی بۆ نایەت جگە لە محمد ﷺ وە کتێبێکی دیکەشی بۆ نایەت جگە لە قورئان، هەر بۆیەش خوای زانا و توانا بۆ خۆی قورئانی پاراستوە، بەڵام پاراستنی کتێبەکانی دیکەی عایدی زانایەکان کردبوو وەك لە بارەی (توراة) ەوە فەرموویەتی: ﴿إِنَّا أَنزَلْنَا التَّوْرَاةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا

النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُواْ لِلَّذِينَ هَادُواْ وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُواْ مِن كِتَابِ اللّهِ وَكَانُواْ عَلَيْهِ شُهداء...﴾ المائدة -٤٤-، واته: ئێمه تەوراتمان ناردۆته خوارێ ڕێنمایی و ڕووناکی تێدایه پێغەمبەرانی بۆ خوا ملکەچ وپێشەوا خوا پەرست و شارەزایەکان حوکمیان بەسەر جوولەکەکاندا پێ دەکرد، لە سۆنگەی ئەوەوە کە پاراستنی کتێبی خوایان پێ سپێررابوو وە بە سەریەوە چاودێر بوون...

وە لەو بارەشەوە کە پاراستنی قورئانی عایدی خۆی کردوە دەفەرموێ: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ الحجر -٩-، واته: بێگومان خۆمان قورئانمان ناردۆتە خوار و بە تەئکید خۆشمان پارێزەرینی.

بێگومان شتێکیش خوای پەروەردگار بیپارێزێ سەلامەت دەبێ، بەڵام کاتێك پاراستنی شتێك عایدی بەشەر دەکرێ دەگونجێ سەلامەت بێ و دەشگونجێ سەلامەت نەبێ. دەربارەی ئەوەش کە پێغەمبەر ﷺ و قورئان بۆ هەموو قۆناغەکانی ژیانی مرۆڤایەتی هاتوون خوا تبارك و تعالی دەفەرموێ: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ الأنبياء -١٠٧-، واته: وە تۆمان ڕەوانە نەکردوە مەگەر بەزەیی -خوا- بی بۆ سەرجەم جیهانییان

بەڵام لە بارەی پێغەمبەرانی دیکەوە (علیهم السلام) دەفەرموێ:
﴿ وَإِلَى عَادٍ أَخَاهُمْ هُوداً..... وَإِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا.... وَ إِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ﴾ الأعراف -٦٥,٧٣,٨٥-، واتە: هەر کامێکیان بۆ قەومی خۆی هاتوە بەڵام پێغەمبەری کۆتایی ﷺ بۆ هەموو میللەت و نەتەوەکان هاتوە بێ جیاوازی.

پوختەی قسان:

ڕەسەنایەتیی ئێمەی گەلی کوردی مسوڵمان بریتییە لە پارێزگاریی کردن لە دینەکەمان و لەو بەها بەرز و جوانانەی کە لێیەوە وەرگیراون، هەر لە خووڕەوشتە پەسندە شەخسییەکانەوە بگرە هاتە عادەت و نەریتە کۆمەڵایەتی یەجوانەکان و...هتد، کە زۆربەیان خاڵی هاوبەشن لە نێوان تێکڕای گەل و میللەتانی مسوڵمان دا و هەندێکیشیان تایبەتن بە گەلی کوردەوە بۆ نموونە: بەرگ و پۆشاك چ هی پیاوانە چ هی ئافرەتانە، کە بێگومان بەرگێکی جوان و بە ڕەونەقە و لەگەڵ کەش و مەناخی سروشتی کوردستانیش دا دەگونجێ، وەك چۆن جل و بەرگی هەر میللەتێکی دیکەش لە گەڵ کەش و ئاو و هەوای وڵاتەکەیان دا گونجاوە، پێشینانی ئێمەش کاتی خۆی بێ حیکمەت و بە هەوەنتە ئەو جۆرە بەرگ و پۆشاکەیان دانەهێناوە و نەیانکردۆتە

نەریتێکی نەتەوەیی خۆیان! جا پارێزگاریی[7] لە شتە باشەکانی خۆمان کە ڕەسەنایەتیی یە، لەگەڵ بەهرە وەرگرتن لە شتی چاکی خەڵکی دیکە دوو شتی پێکەوە دژ نین، یانی ئەو جۆرە بیر کردنەوەیە زۆر هەڵەیە کە پێی وایە ئێمە دەبێ ببینە عەلمانیی یان جوولەکە یان نەصرانی یان بوزایی ئەو کاتە دەتوانین لەو شتە باشانەی کە ئەوان هەیانە بەهرەمەند بین!! نەخێر چونکە (ئیسلام) تاکە دینی ڕاستی خوای بەرز و مەزن ڕێگەی هیچ شتێکی باشی لە ئێمە نەگرتوە، نەك هەر ڕێی لێ نەگرتوین بەڵکو لەسەریشی پێویست کردوین کە هەرچی شتی باشە لە خەڵکی دیکە وەری بگرین و لێیان بەهرەمەند بین.

بۆ وێنە: پێغەمبەر ﷺ لە یەکێك لە فەرمایشتەکانی دا دەفەرموێ: {**الحِكمَةُ ضَالَّةُ المؤمنِ أينَمَا وَجَدَها فَهُو أحَقُّ بِها**}رواه الترمذي:٢٦١١ . واتە: زانیاری بەسوود و بەکەڵك شتێکە لە ئینسانی ئیماندار بزر بووە، لە هەر شوێنێك بیدۆزێتەوە لە هەموو کەس زیاتر بەشی پێیەوەیە. ئنجا

---

[7] لێرەدا مەبەستم تەنیا پارێزگاریی کردنە لە عادەت و نەریتی چاك و باش نەگەر نا شتی خراپ نەك پارێزگاریی لێ کردنی پێویست نیە بگرە دروستیش نیەو پێویستە خۆشمانی لێ ڕزگار بکەین.

پێغەمبەر ﷺ خۆیشی بە کردەوە ئەوەی ئەنجام داوە لە هەموو بوارەکانی: سیاسیی، ئیداریی، جەنگیی، فیکریی... هتد دا و هەر شتێکی چاکی لە گەل و میللەتانی دیکە - با کافریش بوون- بینیبی بێ و زانیبێ و بێ سێ و دوو کردن لێی وەرگرتوون، بەبێ ئەوەی هەست بە هیچ حەرەجێك بکات، بۆ وێنە:

ئەو کاتەی پێغەمبەر (علیه الصلاة والسلام) ویستی نامە بۆ پادشاکانی: ڕۆم و فارس ومیصر وحەبەشە: (هِرَقْل) و (كِسْرى) و (مُقَوْقَس) و (نَجاشِي) بنووسێ بە مەبەستی بانگ کردنیان بۆ لای خوا و ئایین و بەرنامە ڕاستەکەی، یەکێك لە هاوەڵانی گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ پادشا و مەلیکەکان عادەتیان وایە نامەیەك ناخوێننەوە کە مۆر نەکرابێ و بە نامەیەکی ڕەسمیی نازانن!

ئەویش فەرمووی: مادام وایە مۆرێکم بۆ دروست بکەن لەسەری نووسرابێ (محمد رسول الله) بە شێوەیەك کە: وشەی (الله) لە سەرەوە بێ و (رسول) لە نێوەڕاست و (محمد) یش لە خوارێ، ئەوانیش مۆرەکەیان بۆ هەڵکەند، ئنجا هەر کاتێك نامەیەکی نووسیبایە ئەو مۆرەی لێدەدا و (ختم) ی دەکرد، وە

لەبەر ئەوەی یەکێك بووە لە عورفی سـیاسـیی خەڵك لەو ڕۆژگارەدا و ئێستاش هەر وایە، پێغەمبەر (علیه الصلاة والسلام) نەی فەرمووە: نەخێر نابێ، چونکە ئەوە ناشـەرعیی یەو لاسایی کردنەوەی کافرانی بێگانەیە!! یاخود لەکاتی جەنگی (خەندەق)دا سەلمانی فارسی خوا لێی ڕازی بێ گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) ئێمە لە وڵاتی فارس عادەتمان وابوو، ئەگەر لە خۆمان ترسابایین لەبەر زۆریی ژمارەی دوژمن، لە شار دا دەماینەوە و لەو شوێنانەی کە دەشتایی بوون و دوژمن دەیتوانی لێیانەوە بێتە نێو شار (خەنـدەك) مان هەڵدەکەند بۆ ئەوەی سـوپای دوژمن نەتوانێ بپەڕێتەوە، ئەویش (علیه الصلاة و السلام) یەکسەر دەفەرموێ: باشە، با خەندەك لێدەین.

هەروەها لە جەنگی (طائف) دا پێغەمبەر ﷺ سـوودی بینی لە دوو ئامرازی جەنگی کە پێشتر بەکاری نەهێنابوون کە بریتی بوون لە (مەنجەنیق) و (دەببابـە). هـەروەها لـە هـەموو بوارەکانی دیکەش دا پێغەمبەر (علیـه الـصلاة والـسلام) هـەر کەسێك شتێکی باشی پێ بووبێ جـا مـسوڵمان بووبـێ یـاخود کافر، بەبێ هیچ گرفتێك وەری گرتوە لێی و بەهرەمەند بووە بۆ نموونە: پێشنیارەکەی (الحباب بن المنذر) لە جـەنگی (بـەدر) دا

وەك لە (سیرة إبن هشام) دا هاتوە.

پاشان لە سەردەمی (عومەر) دا خوا لێی ڕازی بێ كە لە سەردەمی ئەو دا دەوڵەتی ئیسلامیی زۆر فراوان بوو كۆمەڵێك تەرتیباتی ئیداریی لە دەوڵەتی فارس و ڕۆم وەرگرتن، وەك: دروست كردنی دیوانەكان -دیوانی سەربازان، دیوانی خەراج، دیوانی زەكات-، هەروەها داهێنانی حەپسخانە (سجن) كە لە سەردەمی پێغەمبەر (علیه الصلاة والسلام) و (أبوبكر) خوا لێی ڕازی بێ نەبوو، هەروەها لە سەردەمی (عومەر) دا پۆستە (برید) داهێنرا، كە پێشتر نەبوو، چونكە وادیارە پێشتر پێویست نەبووە.

هەروەها بە درێژایی تەمەنی سێزدە سەدەیی دەوڵەتی ئیسلامیی مسوڵمانان هەستیان بە هیچ سەغڵەتی یەك نەكردوە، لە وەرگرتنی شتی باش لە خەڵكانی دیكە لە هەموو بوارەكانی ژیان و گوزەران دا، بە مەرجێك لەگەڵ شەریعەتی ئیسلامیی دا دژ نەوەستابێ[٨] و سوودو كەڵكی بووبێ بۆ دەوڵەتی ئیسلامیی و كۆمەڵگای مسوڵمانان.

ئنجا ئێستاش كە دەبینین وڵاتانی ڕۆژئاوا -ئەمریكا و

---

(٨) بێگومان شەریعەتیش لەگەڵ هیچ شتێكی باش و بە كەڵك دا دژ نیە و تێك ناگیرێ.

ئەوروپا- و هەندێك لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتیش -وەك یابان و چین- لە بواری تەکنۆلۆژیا دا پێشکەوتوون، ئێمە ئەگەر چاو لەوان بکەین و لەوانەوە فێری داهێنان و پیشەسازی ببین و فێربین کە چۆن وڵاتی خۆمان ئاوەدان بکەینەوە و...هتد، ئەوە نەك شتێکی خراپمان نەکردوە بەڵکو شتێکی زۆر باشیشمان کردوە و هەر ئەوەمان کردوە کە کاتی خۆی پێغەمبەر علیه الصلاة والسلام کردوویەتی.

کەواتە پێویستە هەموو لایەك ئەو حەقیقەتە بزانین کە پارێزگاریی لێکردنی ڕەسەنایەتی مان نەك هەر ڕێگەمان لێ ناگرێ کە شتی چاك لە خەڵکی دیکە وەربگرین، بەڵکو ئەگەر تۆ بتەوێ پارێزگاریی لە ڕەسەنایەتی خۆت بکەی دەبێ ئەو ڕەسەنایەتی یە موتووربە بکەی بە شتی چاکی دیکەی خەڵك، بەڵام بە مەرجێك لە چوارچێوەی ئەو شەریعەتە دابێ کە بناغەی ڕەسەنایەتی یەکەتە!

بۆ وێنە: با ئێمە لە هونەری پێشکەوتووی سینەما و شانۆی خەڵکی دیکە سوودمەند بین، بەڵام با نێوەڕۆك (محتوى) ی سینەما و شانۆی ئێمە (نێوەڕۆك) ێك بێ کە لەگەڵ ڕەسەنایەتیی ئێمە دا بگونجێ و لەگەڵ دین و عەقیدە و ئەخلاق و قیەمی ئێمە دا بگونجێ.

یاخود لەبواری ئەدەب و نووسین با بەهرە لـە خـەڵکی دیکـە وەربگرین، بەڵام با وریابین نەکەوینە ژێر کاریگەریی نێـوەڕۆکی ڕزیو و ژەهراویی بەرهەمەکانیان. بۆ نموونە:

(تۆلستۆی) چیرۆکی (ئەنناکارنینا) ی نووسیوە کە نێوەڕۆك و کاکڵەکەی بریتیە لەوەی کە، کابرایەك حەزی لە ژنی کابرایەکی دیکە کردوە، ئنجا ئەو ئافرەتە خیانـەت بـە مێردەکـەی خـۆی دەکات و ئەویش بۆی تەڵاق دەدات نـەوەك ژنـە ناپاکەکـە لـە خەفەتان بمرێ!!

بەڵێ ئەوە جەوهەر و کاکڵی ئەو کتێبـەی (تۆلـستۆی) ی ڕووسی یە کـە دەشـڵێن ئاکـارێکی ئـەدەبی زۆر بـەرزە! بـەڵام بێگومان کاکڵ و نێوەڕۆکەکەی هیچ نیە، پیسیی و زبڵە، جا با گەنجانی ئێمە، خەڵکی ئێمـە ئیـستیفادە لـە (تۆلـستۆی) یـان (شکسپیر) یان خەڵی دیکەی نووسەر و ئەدیبیان بکـات، بـەڵام نەك بەو نێوەڕۆکە ڕزیوە کە لە قیەمی ئاژەڵیی و ماددیگەرایی و ئەوانەوە سەرچاوەی گرتوە، بەڵکو بە نێوەڕۆکێك کە لە ئیسلام و قورئان و سوننەت و بەها بەرزەکانیەوە سەرچاوە دەگرێ.

هەموو ئەوانە ئەگەر بۆ مەبەستێکی باش بەکار بێن و بۆ هێنانەدی ئامانجی شەرعیی بن و لە سنووری شەرع دابن. ئەوە

بە ڕاستی هیچ پێشگیریی (منع) یان لەسەر نیە، چونکە زانایانی ئیسلام بنچینەیەکی شەرعی یان داناوە دەڵێ: ((الأصلُ في العِبادة المَنع والأصلُ في المعاملاتِ الأبِاحة))، واتە: (بناغەی مامەڵە کردن لە خوا پەرستی یەکاندا ڕێنەدانە و بناغەی مامەڵە کردن لەگەڵ هەڵس وکەوتەکان ڕێ پێدانە) واتە: تۆ بۆت نیە بە جۆرێك نوێژ بکەی و ڕۆژوو بگری غەیری ئەوەی کە شەرع دیاریی کردوە بەلاّم لە بوار و مەیدانی هەڵس و کەوتی کۆمەلاّیەتی و سیاسیی و جەنگ و ئاشتی و ڕێکخستنی ژیان لە ڕووی ئیدارییەوە، ئەسڵ تێیدا دەست کراوەیی یە و دەبێ بەڵگە هەبێ لەسەر ئەوەی کە ئەو شتە قەدەغەو ڕێ پێ نەدراوە ئەگەرنا لە ئەسڵ دا ڕەوا (مباح) یە و گرنگ ئەوەیە سوودی هەبێ و زیانی نەبێ.

(٤) دیاردەی لاسایی کردنەوە لە چی یەوە سەرچاوە دەگرێ و هۆکارەکانی تەشەنەکردنی چین؟!

دیاردەی لاسایی کردنەوە جا چ لە تاکێك دا بێتـەدی و چ لـە کۆمەڵ و میللەتێك دا، لە باوەڕ بە خۆ نەبوون و متمانە بە خۆ نەبوونەوە سەرچاوە دەگرێ، کاتێك ئینسان متمانە و باوەڕی بە خۆی و دین و کلتوور و فەرهەنگ و مێژووی خۆی و گەلەکـەی نـەبوو، سیاسـەت و فیکـر و فەلـسەفە و عـادەت و ئـەخلاقی خەڵکی دی دەکاتە ڕێشمەیەك و لە گەردنی خۆی قایم دەکات و بە چاو نووقاوی بە دوای دا دەڕوات و خۆی تەسلیم دەکات!

دیارە کەسێکیش و کۆمەڵێکیش بەو جـۆرە ڕەفتـار دەکـات، پەتی تەقلید لە گەردنی خۆی توند دەکات کە وا گومان دەبات و پێی وایە شایانی ئەوە نیە بە عـەقڵی خۆی بـیر بکاتـەوە، بۆیـە خۆی ناچار دەبینێ کە بە عەقڵی خەڵك بیر بکاتەوە! ئنجـا بـە تەئکید ئەگەر ئەو جۆرە ڕەفتارە لە هەموو کەس بوەشێتەوە، لە ئینسانی مسوڵمان و میللەتی مـسوڵمان ناوەشـێتەوە، چـونکە مسوڵمان مێشك و دڵ و دەروونی بۆش و بەتاڵ و بـێ بەرنامـە نیە! بەڵکو هەموو شتێکی خۆی هەیە و ئاین و بەرنامە ڕاست و

دروست و لەگەڵ عەقڵ و فیطرەت و زانیاری دا گونجاوە کەیشی دەرگای وەرگرتنی هەموو شتێکی چاکی بۆ خستۆتە سەر پشت و یەکالا کرۆتەوە! بۆیە کاتێك کوڕێك یان کچێك، خوشکێك یـان برایەکمان یان کۆمەڵە گەنجێك دەبینین گیرۆدە بوون بـە دەسـت دەردی لاسایی کردنەوەی بێگانەوە چ لە بەرگ و پۆشاك دا چ لە بیر کـــردنەوە دا چ لە هەڵس وکەوت دا چ لە بێ بەند و باریی و عادەت و نەریتی خراپ دا بۆ وێنە:

بەکارهێنان و خووگرتن بەو جۆرە ماددە سڕکەرانەوە کـە ئینسان سەرخۆش دەکەن، بە هەموو جـۆر و شـێوەکانیانەوە: چ خوادنەوە بێ چ حەب خواردن چ دەرزی لە خۆدان....هتد.

ئەگەر پرسیار لە هەرچی زانای دەروونناس و کۆمەڵناس و تێکڕای پزیشکەکان بکەین و بپرسین: کـە ئایـا ئـەو شـتانە چ قازانجێکیان هەیە؟! بێگومان هەموویان دەڵێن جگە لە زیان هیچ سوودێکی دیکەیان نیە!

دەی باشە بۆچی دەبێ خەڵکی ئێمە -بەشێك لە گەنجـەکانی ئێمە- لە خۆسەرخۆشکردن و خۆبێهۆشکردن دا لاسایی خەڵکی ئەورووپا بکەنەوە؟!

ئایا خەڵکی ئەورووپا ورۆژئاوا ئەوانەیان کە خۆ سەرخۆش و

بێ هۆش دەکەن، شارستانێتی ئەوروپایان دروست کردوە؟!
بێگومان نەخێر، بەڵکو ئەو زانایانەیان شارستانێتی یەکەیان
بنیات ناوە کە لە هەوڵ و تێکۆشان دا شەو و ڕۆژان پێکەوە گرێ
دەدەن، زانای وایان هەبووە تاکو بیردۆزەیەکی دۆزیوەتەوە، یان
یاسایەکی خوای پەروەردگاری لە بوونەوەردا دۆزیوەتەوە، وا بووە
کە چەند جارێك خواردنیان بۆ هێناوە نەیپرژاوەتەسەر ئەوە کە
خواردنەکەی بخوات تاکو سارد بۆتەوە، بۆ ئەوەی زنجیرەی
بیرکردنەوە (سلسلة التفکر) ی نەپچڕێ! ئنجا گەیشتۆتە ئەو
حەقیقەت و ڕاستی یە، بەڵێ وەنەبێ ئەو شارستانەتی یە ماددی
یەی ئەمڕۆ خەڵکی سەرخۆش و بێهۆش و بێ بەند و بار
دروستیان کردبێ، هەتا گەنجەکانی ئێمە تەماشای وان بکەن!!
بەڵکو وەك ئاماژەم پێ کرد ئەو زانایانە دروستیان کردوە کە
هەوڵی بێوچانیان داوەو زۆریان خۆ ماندوو کردوە، شارستانێتی و
بەرەوپێشچوونە ماددی یەکەیان بەرهەمی کرد وکۆش و ڕەنج و
زەحمەت و کۆمەڵێك ئاکاری پەسند و سیفەتی گەورە گەورەیە کە
لە خەڵکی ڕۆژئاوادا هەن و ئەو ئاکار و سیفەتە باشانەیان وای
کردوە کە ژیانی ماددی یان بەرەو پێش بچێ و ئەو شارستانەتی یە
بێ ڕووحەیان وەدی بێ!

کەواتە: ئەوانەی کە دەیانەوێ تەماشای ڕۆژئاوا بکەن، با تەماشای شتە چاکەکانیان بکەن، کە دیارە ئەو کاتەش هەڵوێستەکەیان پێی ناگوترێ: (لاسایی کردنەوە) بەڵکو پێی دەگوترێ: (بەهرە وەرگرتن) چونکە لاسایی کردنەوە (تقلید) ئەوەیە کە تۆ بە چاك و خراپ بە دوای کابرا بکەوی بێ ئەوەی بزانی کە داخوا زەرەری لێ دەکەی یان قازانج!

هۆکارەکانی تەشەنەکردنی دیاردەی لاسایی کردنەوە لە نێو کۆمەڵگاکەمان دا :

ئەگەر سەرنج بدەین دەبینین لە کوردستانی خۆمان دا ماوەیەکە ڕۆژ بە ڕۆژ دیاردەی لاسایی کردنەوە، لە زۆربەی بوارەکانی ژیان و گوزەران دا، بە تایبەت لە نێو چینی تازە پێگەیشتوومان دا، تەشەنە دەکات کە بە تەئکید هیچ کەسێك ناتوانێ بڵێ ئەو لاسایی کردنەوە کوێرانەیە هیچ قازانج و سوود و کەڵکێکی هەیە!

بۆ نموونە: لە بارەی پەرەستاندنی دیاردەی پەنا بردنەبەر ماددە سەرخۆشکەرەکانەوە دەڵێین: بێگومان ئینسان بە عەقڵ و هۆش لە ئاژەڵ جیا دەبێتەوە، بۆیە ئینسانێك بە پارەی خۆی و بە دەستی خۆی ماددەیەك بخوات کە عەقڵی لەلا نەهێڵێت! ئایا ئەوە چ پێشکەوتنێکە؟!!

بێگومان خەڵکی ڕۆژئاوا بە عەقڵ پێشکەوتن نەك بە بێ عەقڵی، بە هۆشەوە پێشکەوتن نەك بە بێ هۆشی! جا دەتوانین هۆی تەشەنەکردنی ئەو دیاردە[9]یە لە چوار خاڵاندا بخەینە ڕوو:

---

[9] واتە دیاردەی لاسا کردنەوەی کوێرانەی ڕۆژئاوا.

یەکەم: هەبوونی لاسایی کردنەوە لە ئاستی باڵا دا:

گەنج و لاوەکانمان لە سەروو خۆیانەوە حاڵەتی لاسایی کردنەوە دەبینن، چ لە بواری سیاسیی دا چ لە بواری فیکریی دا...هتد، تەماشا دەکەن ئەوانەی کە کار بەدەست و قسە ڕۆیشتوون زیاتر پەنا دەبەنە بەر بیر و سیاسەت و بیردۆزەی خەڵکی دیکە، بە بێ ئەوەی تەماشای دین و کلتوور و کەلەپووری میللەتەکەیان بکەن، کە ئایا چارەسەری کێشەو گرفتەکانی ئەو میللەتەی تێدایە یان نا؟!

بە ڕاستی زۆر جێی سەرسوڕمانە! کەسێکی ئاوا لە نێو میللەتێکی مسوڵمان دا نەزانێ قورئان و سوننەت چی یان تێدایە؟! بۆ ئەوەی کاتێک گوتی: ئیسلام چارەسەری دەردی ئێمەی پێ نیە! بە بەڵگەوە وا بڵێ!!.

جا من پێم وایە هۆکار و فاکتەری هەرە کاریگەری، تەشەنەکردنی دیاردەی لاسایی کردنەوە لە نێو گەنجەکان دا ئەوەیە کە تەماشای سەرەوەی خۆیان دەکەن و دەبینن لە سەرەوەی خۆیان دیاردەی لاسایی کردنەوە و دواکەوتنی خەڵکی دیکە زۆرە بێ ئەوەی کە بابای لاسایی کەرەوە ئاوڕ لە نێو ماڵی خۆی بداتەوە و بزانێ چی تێدایە !! وەك پەندە کوردی یەکە

دەڵێ: (ماڵیان پڕ بوو لە ڕازیانە منداڵیشیان بە زگ هێشەی دەمرد !!).

دووەم: کاریگەریی سەلبی هۆیەکانی ڕاگەیاندن :

هۆکارەکانی ڕاگەیاندن بەهەر سێ جۆری بینراو و بیسراو و خوێندراوەوە، کە بە ڕاستی لە راگەیاندنەکاندا زۆر جەخت لەسەر ئەوە دەکرێ کە گەنج و لاوی ئێمە سەرگەرم بکرێ بە قیەم و بیرو فەلسەفە و بۆچوونی خەڵکی دیکەوە! لە حاڵێك دا کە هەندێك لەو شتە باشانەی کە ئەوان دەیانەوێ بڵاوی بکەنەوە بە شێوەیەکی باشتر لە قورئان و سوننەتی خۆمان دا هەیە، وە بە تەئکید زۆرێکیش لەو بیرو بۆچوون و نەریتانە شتی تەپیو و ڕزیون و کێم و جەراحەتی برینەکانی خەڵکی ڕۆژئاوان و بە کەڵکی ئێمە نایەن و تەنانەت خۆشیان لێیان بێزارن!

بەڵێ بەڕاستی ڕاگەیاندنی سیکۆلاریستەکان بە گشتی دەوری یەکجار خراپیان هەیە لەو ڕووەوە.

ئنجا ئەوەی کە زۆر جێی سەرنجەو بگرە سەرسوڕمانە، ئەوەیە لە نێو میللەتێکی مسوڵمان دا کە هیچ کەس - بە قیادەی سیاسیشەوە - نکوولی ناکا لەوەی کە ئەو خەڵکە

مسولْمانە و هەمووشی ئیدیعای مسولْمانەتیی دەکات و خۆشی بە مسولْمان دەزانێ کەچی لە هۆیەکانی ڕاگەیاندنی هەموانیان بە بێ هەڵاواردن گوێت لە ئایەتێکی قورئان یاخود فەرمایشتێکی پێغەمبەر نابێ (علیه الصلاة والسلام) وە گوێبیستی ڕەواج پێدانی قیەمێکی ئیسلامیی نابیت! وەکو ئەوە ئیسلام هیچ شتێکی چاك و پەسندی تێدا نەبێ کە شایستەی باس کران بێت و لە ژیانمان دا بەس زەرەر و زیانمان کردبێ لە ئیسلام!!

لە حالێك دا ئێمە ئەگەر لە مێژووی ڕابردوومان دا خێر و خۆشی یەکمان دەست کەوتبێ و ناوێکمان چووبێتە نێو ناوانەوە و سەروەریی یەکمان تۆمار کردبێ، تەنها لە ژێر سایەی ئیسلام و لە باوەشی عەقیدە و فیکر و پەروەردەی ئیسلامیی دابووە چ لە ڕووی سیاسی، چ فیکریی و ئەدەبیی، چ زانستی... چ هەر ڕوویێکی دیکەوە.

وە لە ڕاستی دا ئێمە تەنها ئەوەمان هەیە کە لە سایە و لە باوەشی ئیسلام دا پەیدامان کردوە، تەنانەت ئەو میرنشینانەی کە مێژوو بۆی تۆمار کردووین وەك کیان و قەوارەی نەتەوەیی، وەك: میرنشینی ئەردەلان و سۆران و بابان و

بادینان و بۆتان...هتد، هەموویان لە سایەی دەوڵەتی ئیسلامیی دا بوون! هەروەها لە هەر لایەن و بوارێكی ژیان و گوزەران دا سەرنجی مێژووی ڕابردووی گەلەكەمان بدەین، دەبینین كە بە هۆی ئیسلامەوە خێرێكمان پێ گەیشتوە و سەروەری یەكمان بۆ خۆمان تۆمار كردوە كەچی هۆیەكانی ڕاگەیاندنی قۆرخكراو بۆ بانگەشەی عەلمانییەت و لاسایی كردنەوەی بێگانە، هێندە بێ ویژدان و بوغزاویی و كین لە دڵن بەرانبەر بە ئیسلام!!

سێ یەم: هەبوونی بۆشایی فیكریی و ڕووحیی:

هۆكاری سێیەم بریتیە لە هەبوونی ئەو بۆشاییە لە دڵ و دەروونی بەشێك لەو گەنج و لاوانەمان دا كە كەوتوونەتە ژێر كاریگەریی پڕو پاگەندەو بانگەشەی ناحەزانە و بیرەحمانەی ڕێڕەوی سیكۆلاریزم دژ بە ئیسلام، كە هەوڵ دەدات بە هیچ جۆرێك دانی خێر بە هیچ شتێكی ئیسلام دا نەیەنێ و باسی نەكات و ئەگەر گریمان باسیشی كرد لە ڕووی ڕەخنە لێگرتن و توانج و پلار تێگرتنەوە باسی بكات!

ئیدی لە ئاكامی ئەو سیاسەتە چەوتەی سیكۆلاریستەكانەوە ژمارەیەك لە گەنج و لاوەكانمان بە هەردوو ڕەگەزیانەوە دووچاری

بۆشایی یەکی فیکریی و ڕووحی بـوون و عــەلمانی یــەکان ڕێــی ئیمان و ئیسلامیان لیّ گرتـوون و نەشـیان توانیـوە بـەدیلێکی دیکەیان بدەنێ و وەك دەڵێ لە هەردووك دینان بوو ون!

ئیدی سەرەنجام ئەو سەرلێشێواوانە خۆیان ناچار بینیوە کە بەملاو لادا بگەڕێن و بسووڕێن بۆ پڕ کردنەوەی ئەو بۆشاییەی کە هەستی پێ دەکەن لە عەقلّ و دڵیان دا و، گیرۆدەی گــەلێك بیر و بۆچوون و خوو و خدە و نــەریت و هەڵــسوکەوتی پــووچ و زیانبەخشی وا بوونە کە بێجگە لە (لاسایی کردنەوەی کوێرانە) هیچ پێناسەیەکی دیکە هەڵناگرن.

چوارەم: بارودۆخی ناهەمواری سیاسیی و ئابووری و کۆمەڵایەتی :

ئنجا بێگومان بار و دۆخی نا هەموار و هەڵە و پەڵەی سیاسی و ســتەم و زۆری ئــابووریی و نــا ڕێــك و پێکــی کۆمەڵایــەتی گەلەکەمان کە لە لایەن سیکۆلاریستانەوە هاتۆتە ئاراوە و فەرز کراوە، کاریگەریی سەلبی زۆری هەیە بۆ ســەر چــینی گــەنج و لاومان، کە پەنا بەرنەبــەر لاســایی کردنــەوە و چــاو لێکردنــی کوێرانەی خەڵك، چونکە وەختێك گــەنجێك بــێ ئیــشە و کــاری

دەست ناکەوێ، یاخود تەماشا دەکا ئەوەی دوێنێ باسی چینی پرۆلیتار و خزمەتی خەڵك و میللەتی دەکرد، ئێستا کۆشکەکەی وێنەی نیە و لەبەر زۆری پارە و سامانی حیسابی خۆی نازانێ!! کەچی ئەویش خانووی دەست ناکەوێ و لە خانووی بە کرێ دایە! یاخود کاتێك دەبینێ باسی دیموکڕاسی دەکرێ، بەڵام حوکمێکی دیکتاتۆریی و عەسکەریی دەبینێ!! باسی حوکمی دەوڵەت و یاسا دەکرێ بەڵام حوکمی حیزب دەبینێ!! -هیوا دارین دوای یەکگرتنەوەی دوو ئیدارەکە ئەو دیاردانە بە یەکجاری بنبڕ بکرێن- بەڵێ گەنج کاتێك لە ئاوا هەل و مەرجێك دا دەژی، بێگومان ئەو هۆکارانەو چەندین هۆکاری سەلبی دیکە فشاری بۆ دێنن و چارەسەریشی دەست ناکەوێ بۆیە پەنا دەباتە بەر خۆ بێهۆشکردن و خۆ سەرخۆشکردن بە جۆرەها وەسیلە بۆ خۆ دزینەوە و ڕاکردن لەو واقیعەی کە تێیدا دەژی[١٠]!!.

---

(١٠) بەڵام گەنجی مسوڵمان و ئیماندار بەهۆی ئیمانەکەیەوە لەو دەردە و هەر دەرد و نەخۆشی یەکی دیکەی لەو بابەتە سەلامەت و پارێزراو دەبێ.

(٥) چارەسەری کێشەی لاسایی کردنەوە لە چی دا دەبینین؟!

بەڕێزان!

من چارەسەر کردنی ئەو نەخۆشی و دیاردە دزێوەی کە هەندێك لە گەنجەکانمان پێوەی گیرۆدە بوونە لە سێ خاڵان دا دەبینم:

یەکەم: دەرك کردنی ئەو ڕاستی یە کە کلتووری هەر گەل و کۆمەڵگایەك، هەڵقولاوی دین و عەقیدە و جیهانبینیی ئەو گەل و کۆمەڵگایەیە:-

هەر میللەتێك چۆن تەماشای دین و ژین بکات و عەقیدە و بیروباوەڕی چۆن بێ دیارە کلتوورەکەیشی وا دەبێ، بۆیە زۆر هەڵەیە کە ئێمە بانگەشە بکەین بۆ کلتوور (ثقافة) ی خەڵکی دی کە هەڵقوڵاوی دین و عەقیدە و جیهانبینی خۆیانە، هەڵبەتە مسوڵمان سەلبی و داخراو نیە لە بەرانبەر فیکر و کلتووری خەڵکی دیکەدا،بەڵام لاسایی کەرەوە و خۆبەدەستەوەدەریش نیە، وەك خوا فەرموویەتی: ﴿ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُوْلَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُوْلَئِكَ هُمْ أُوْلُوا الْأَلْبَابِ﴾ الزمر -١٨-،

واتە: ئەوانەی کە گوێ بۆ هەموو قسەیەك دەگرن بەڵام بە دوای چاکەکەی دەکەون ئەوانە کەسانێکن خوا ڕێنمایی کردوون وە ئەوانەن خاوەن عەقڵان.

بەڵێ مسوڵمان نابێ وەك سەبەتە بێ هەرچی تێکەی هەر وەری بگرێ و هەڵی گرێ! بەڵکو دەبێ بێژینگ بێ و شتی باشی خەڵك وەربگرێ و خراپەکەشی فڕی بدات، ئێمەی مسوڵمان خاوەنی فیکرو ئەدەب و کلتووری خۆمانین کە لە دین و عەقیدە و جیهانبینیی خۆمانەوە هەڵقوڵیوە، بە هەمان شێوە خەڵکی دیکەش خاوەنی کلتوور و ئەدەبی خۆیەتی کە پەیوەندیی بە دین و عەقیدە و جیهانبینیی خۆیەوە هەیە، ئیدی مەرج نیە ئەو فیکر و کلتوورەی ئەوان بە کەڵکی ئێمە بێت، بۆ نموونە:

مەرج نیە عەلمانییەت (سیکۆلاریزم) -کە لە ئەوروپا پەیدا بووە- بە کەڵکی ئێمە بێت، ئەوروپا بۆیە پەنای بردە بەر عەلمانییەت چونکە دینێکی ئەفسانەیی و تێکدراوی لەبەر دەست دا بوو، دینێك کە لەسەر بناغەی وی قەشە و پاپایەکان دەستیان لەگەڵ پاشا و دەرەبەگەکاندا تێکەڵ کردبوو، وە بە هەرسێك لایان سێکوچکەیان پێکهێنابوو (قەشە، دەرەبەگ، پادشا) ئەو سێکوچکە شوومەی دژی بەرژەوەندی یەکانی خەڵك و جەماوەر .

بوو، بۆیە خەڵك بە قیادەی زانایان و فەیلەسووفەکان لەو دینە و دام و دەزگاکانی ئەو دینە ڕاپەڕین، کەواتە ئـەو عەلمانییـەت و بێدینایەتی یەی کە لەوێ سەری هەڵداوە هیچ پەیوەندی یەکی بە ئێمەوە نیە، چونکە دینی ئێمە بە پێـچەوانەی نەصـرانییەتەوە دژی زوڵم و ستەمی ئابووری یەو دژی ئیستیبدادی سیاسی یەو دژی تەقلید و لاسایی کردنـەوەی کوێرانەیـە و لەگـەڵ عـیلم و عەقڵ دایە و لەگەڵ برایەتی و تەبایی دایـە و بـە کـورتی دژی هەموو شتێکی خراپەو لەگەڵ هەموو شتێکی باش دایە، کەواتە بەشێکی بنەڕەتی لە کلتووری ئەورووپا کە بریتیە لە عەلمانییەت و لە هەل و مەرجی تایبەتی وڵاتانی ڕۆژئاوا هەڵقوڵیوە مەرج نیە بە کەڵکی ئێمە و ئێرە بێت، وە بێگومان ئێمە وەك خـەڵکێکی مـسوڵمان هـیچ پەیوەنـدیمان بـە عەلمانییەتـەوە نیـە و هـیچ پێویستیشمان پێی نیە و بـە تەئکیـد عـەلمانییـەت ئەگـەر بـۆ ماوەیەکی کەمیش بگونجێ بە زەبری پـارە و تـرس و تـەماع و چەواشـەکاریی و بـێ ئاگـایی خەڵکـەوە بژیـەت، ناتوانـێ بـۆ ماوەیـەکی زۆر بمێنـێ، وەك چـۆن کـاتی خـۆی لـە سـەرەتای هەشـتایەکان بـە وانـەی کـە هـەڵگری فیکـرەی مارکـسیزم و کۆمۆنیزم بوون پێم دەگوتن:

کاکە فیکرەی مارکسیزم و کۆمۆنیزم لێرەدا ناڕوێ! میللەتی ئێمە دینێکی ڕاست و تەواو و دروستی هەیە و مارکسیزم و کۆمۆنیزم کاتی خۆی لە کاردانەوەی زوڵم و ستەمی ڕژێمی سەرمایەداریی دا پەیدا بووە، بەڵام ئیسلام لە کاردانەوەی هیچ شتێك دا پەیدا نەبووە، بەڵکو بەرنامەیەکە و خوای پەروەردگار دایبەزاندوە و پەیوەندیی بە جیهانبینی و بە عەقیدەوە هەیە، بە عیبادەت و بە ئەخلاقەوە، بە حوکم و سیاسەتەوە، بە ئابووریی و لایەنی کۆمەلایەتی یەوە هەیە و حەقیقەتێکی ڕەها (مطلق) ی خوایی یە دایبەزاندوە بۆ ڕێکخستنی ژیانی خەڵك، بەڵێ دەرك کردنی ئەم ڕاستی یە یەکەم هەنگاوی چارەسەرە، کە ئێمە میللەتی مسوڵمانی کوردستان دەبێ کلتوور و فەرهەنگ و سیاسەت و حوکم و ڕەوشت و هەڵس وکەوت و... هتدمان هەڵقوڵاوی دین و عەقیدەی ئیسلامیی مان بێت، نەك شتێکی دیکە چونکە بە پێچەوانەوە وێڕای ناشەرعیی و بێ دینی، دووچاری حاڵەتێکی سەیر و سەمەرەو نامەنتیقیش دەبین کە بە هیچ پینەو پەڕۆیەك پاساو نادرێتەوە!

دووەم: بـاوەڕ و متمـــانە هـــەبوون بە ڕەســـەنایەتیی خۆمان:

ئەمیش دووەم هۆکاری گرنگە بۆ چارەســەر کردنــی ئــەو نەخۆشی و دیاردەیە، بەڵێ دەبێ ئێمە باوەڕ (ثقة) مان بە خۆمان بێت کە خاوەنی ڕابردوویێکین وئێمە درەختێکی بێ ڕەگ و ڕیشە نین و میللەتێکی بێ مێژوو نین، ئێمە میللەتێك نین بێ سەروەری بین، ئێمە دەیان ڕابەر و سەرکردەمان هەیە لە مەیدانی خەباتی ڕزگاریخوازی دا کە لە سەرکردە و ڕابەرانی گەلانی دیکە کەمتر نین، وە لە مێژووی ئیسلامدا کەڵە پیـاوی وامــان هــەبووە بــۆ نموونە: (صلاح الدین) کە نەك هەر کــورد و گــەلانی مــسوڵمان بەڵکو مرۆڤایەتی شانازیی پێوە دەکات.

هەروەها لە ڕووی زانست و فەرهەنگ و ئەدەبەوە خــاوەنی کەڵە پیاوی گەورە گەورەین، بە هەمان شێوە لە ڕووی تەزکیەی نەفسەوە خاوەنی پێشەوا و زانایانی زۆر بەرجەستەین کە خەڵکی دیکەش لەسەر دەســتیان هیدایــەتی وەرگرتــوە، کەواتــە ئێمــە خــاوەنی دینێــك نــین ڕابردوویــەکی پڕشــنگدار و مێژوویــەکی شکۆمەندی جێی شانازیی بۆ نەڕەخساندبین، تــاکو قێزمــان لــە خۆمان ببێتەوە و خەت بەسەر ڕابردووی خۆمان دا بێــنین!! بــۆ وێنە: لە ڕووی ئەدەب و شیعرەوە خاوەنی چەندین شاعیری گەورەو

هەڵکەوتووین، وەك: (نالی، مەحوی، ئەحمەد شەوقی، مەلای گەورە، مەلای جەزیری، حاجی قادری کۆیی، ئەحمەدی خانی...هتد)، وە لە بواری تەزکیە و تەسەوف دا خاوەنی پیاوی وەك: (مەولانا خالید و کاك ئەحمەدی شێخ و شێخ عثمانی تەوێڵەیی و شێخ یوسفی بورهان و...هتد) ین، وە لە ڕووی خەباتی نەتەوایەتی یەوە خاوەنی کەڵە پیاوانی وەك: (شێخ مەحمودی حەفید، شێخ عوبەیدوڵڵای نەهری، شێخ سەعیدی پیران، قازی محمد، سمایل خانی شکاك، مەلا مصطفی بارزانی)ین کە پیاوی بە شەهامەت و جوامێرو بەرجەستە بوون و توانیویانە بەشێکی زۆری میللەتەکەی خۆیان قەناعەت پێ بێنن کە خەبات بکەن، لە پێناوی ئازادیی و ڕزگاریی دا.

بەڵێ، ئێمە میللەتێکی بێ ڕابردوو و بێ‌مێژوو نین تاکو خۆمان وەك کەسێکی بێ ڕابردوو و بێ مێژوو بێتە بەرچاو و هیچ باوەڕو متمانەیەکمان بە خۆمان نەبێت، کەواتە: هەنگاوی دووەم بۆ چارەسەری کێشەی لاسایی کردنەوە و پەرەپێدانی دیاردەی بەهرە وەرگرتن لە خەڵك لەسەر بنەمای ڕەسەنایەتی، بریتیە لە متمانەو باوەڕ بە خۆبوون، بە دین و عەقیدە و کلتوور و مێژوو و...هتدی خۆمان.

سێیەم: هەوڵدان بۆ چارەسەرکردنی کێشەوگرفتەکانی کۆمەڵگاکەمان:

-وەك ئاماژەم پێ کرد- سوپاس بۆ خـوا ئـاواتێکی چـەندین ساڵەمان هاتەدی کە ئەویش بریتی بـوو لـە یەکگرتنـەوەی دوو ئیدارەکە کە ئومێدێکی خستۆتە دڵی خەڵکەوە و هیوادارین کە ئەو حکوومەتە یەکگرتووەی کوردستان بتوانـێ ئـەو قەیرانانـە چارەسەر بکات لە هەموو ڕووێکەوە، قەیرانی ئابوریی و سیاسی و کۆمەڵایەتی و کلتووریی و ئەخلاقی... کە بێگومان ئێمـە لـە هەموو ئەو بوارانەدا لە قەیران داین ئنجا دیـارە ئـەو قەیرانـە جۆراوجۆرانەش فشارێکی زۆر دەخەنە سەر دڵ و مێشکی بەشێك لە گەنجەکانمان و وایان لێ دەکەن کە بیر لە شتی سەیر و سەمەرە بکەنەوە کە وەك گوتمان مەگەر ناوونیشانی: ((لاسایی کردنەوە و کوێرانە بە ڕێ دا ڕۆیشتن)) بگونجێ بکرێتە پێناسەیان.

ئیدی بە هیوای ئەوە کـە بـە هـەوڵ و هیمـمـەت و هاوکـاری هەموو لایەك بتوانین چارەسـەری ئـەو دیـاردە و نەخۆشـی یـە کوشندەیە بکەین لەبەر ڕۆشنایی ئەو سێ ڕاستی یەدا کە باسمان کردن:

١- فیکر و کلتوور و فەرهەنگی ئێمە پێویستە لـە دیـن و

عەقیدە و جیهانبینی ئیسلامیی مانەوە هەڵبقوڵێ.

٢- دەبێ باوەڕ و متمانەمان بە ڕابردووی خۆمان هەبێ.

٣- هەوڵی چارەسەر کردنی کێشە و قەیرانە گەورە و جۆراوجۆرەکانمان بدەین هەموو لایەکمان بە گشتی و بە تایبەت برادەرانی عەلمانیی حوکمڕان کە هەرچی دەسەڵات و سامانە لای ئەوانە!.

تاکو خەڵکەکەمان بە گشتی و گەنج ولاوەکانمان بە تایبەت کە هەستیارترین چین و توێژی هەر گەل و کۆمەڵگایەکن لە ژێر فشاری ئەو واقیع و هەل و مەرجە تاڵ و دژوارەدا زیاتر تووشی نا ئومێدیی نەبن و پەنا بۆ شتی وا نەبەن کە پێچەوانەو دژی دین و عەقڵ و مەنتیق و بەرژەوەندیی دنیاو دوا ڕۆژیانە!

سبحانَك اللَّهُم وبحمدك أشهد أن لا اله إلا أنت
أستغفرك وأتوب إليك

نێـــوەڕۆك

ئەگەر مێشک و دڵ و دەروونی گەنج و لاوەکانتان

بە عەقیدەی ئیسلامی و بیری پاک ڕۆشن بکرێنەوە و

ئەخلاق و ڕەوشتێکی باشیان فێر بکرێ و لەژێر بەرنامەیەکی

پاک و دروست پەروەردە بکرێن، ئەوا دەبن

بە ئەندامێکی کاریگەر و خشتێکی بەکەڵک لە بینای کۆمەڵگەکەماندا

بە پێچەوانەوە ئەگەر عەقیدە و فیکرێکی هەڵە و عەلمانی و نەریتێکی

خراپ و ڕەوشتێکی دزێو و هەڵس و کەوتێکی نزم فێر بکرێن و

لەسەر سیاسەتێکی چەوت پەروەردە بکرێن، ئەوا سەرەنجام

دەبنە گێچەڵ و مایەی دەرد و نەهامەتی بۆ خۆشیان و میللەتەکەشیان.

tafseeroffice@yahoo.com
tafseeroffice@maktoob.com
altafseer@hotmail.com

هەولێر - شەقامی دادگا - ژێر تونێلی شێرین پالاس
ت: ٢٢٢١٦٩٥ - ٢٢٣٠٩٠٨ - ٢٥١٨١٣٨
موبایل: ٠٧٥٠ ٤٦٠ ٥١ ٢٢ - ٠٧٧٠ ١٣٨ ٧٢ ٩١